

پەرتۈكى

# النخ والمذسوخ

لە قورئانى پىرۇزدا

alnaasikh  
w almansukh



كۆكردنەوہ و نوسىنى : موحاھىد  
ئامادەكردنى : دامەزراوہى انفال



## بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

پیشەکی :

بسم الله الكبير المتعال ، هو الذي امر بعباده للقتال وصى الله على من  
بعث بالسيف رحمة للعالمين ، اما بعد :

فإنَّ أَصْدَقَ الْحَدِيثِ كِتَابُ اللَّهِ ، وَأَحْسَنَ الْهَدْيِ هَدْيُ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ  
وَسَلَّمَ ، وَشَرُّ الْأُمُورِ مُحَدَّثَاتُهَا ، وَكُلُّ مُحَدَّثَةٍ بِدْعَةٌ ، وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ ، وَكُلُّ  
ضَلَالَةٍ فِي النَّارِ .

سووپاس و ستایش بۆ الله عزوجل که هیدایهتی داین به دانانی ئەم پەرتووکه که  
گرنگترین و ترسناکترین بابەته له زانستهکانی قورئان وهکوو زانایان بهو  
شیۆمیه باسیان کردوووه که ههم گرنگه و ههمیش ترسناکه.

ئەم زانسته بریتیه لهوهی که ئەگەر کهسیک شارمزی ئەم زانسته نهبیّت کاتیک  
دهست دهکات بهخویندنی قورئان تووشی زۆر پرسیار دمبیتهوه چونکه له ههندیک  
شوین الله تعالی که باسی بابەتیک دهکات بهلام دمبینی له شوینیکی تر ههمان  
بابەت بهشیۆمیهکی تر باسی دهکات و داخوازیهکهی الله عزوجل بهشتیکی تره  
بۆیه کهسی خوینەر ئەگەر شارمزی بهم زانسته نهبیّت له بهر خویهوه جوهرها گومان  
و پرسیاری بۆ درووست دمبیّت .

ههروهکو چۆن جاریکیان له شاری کوفه لهسهردهمی دهسهلاتی ئیمامی عهلی که  
رەت دمبۆ بهلای هاوڕێیهکی ابو موسای ئەشعهریدا و دمبینی ووتار بۆ خهڵکی دمدا  
یان له گیرانهومیهکی تر دهلیت کیشه ههله دهکات کاتی تیدمپهریّت بهلایدا  
ئیمامی عهلی پێی دهفهرمیّت ناسخ و مهنسوخ دهمانی چی یه ؟ ئەویش دهلیت نازانم  
ئیمامی علی پێی دهلیت: (دهی خۆت بههیلاکا بردو خهڵکیشته به هیلاکدا برد).

یان له گیرانهومیهکی تر ابن عباس به ههمان شیوه ههمان قسه به کهسیکی تر  
دهلیت ئەمەش مانای گرنگی ئەم بابەتهیه لای هاوهله بهرپزهرهکانی پیغهمبرمان



(صلی الله علیه وسلم) ، وه ترسناکیه کەشی ئەومیه کە بەراستی ئەم زانسته هیچ مەجالی پمئی و تەئویل و اجتەادی تیانی یە واتا کەس بۆی نییه بلی فلان ئایەت وای بۆدەچەم نەسخ بۆتەوه یان اجتەاد کات تییدا یان ھەرشتیکی تر چونکە بەراستی کتیبیکی زۆر نووسراوه ئەسەر ئەم بابەتە ھەر لە تابعینە بەرپزەکانە وە تا سەردەمی خۆمان کە ھەرسێ تابعینی بەرپز [قەتادە و الزھری و عطاء] کتیبیان ھەیە ئەسەر ئەم زانسته ئەلایەن خۆینکارەکانیانەو نووسراوه وە پاش ئەوانیش قۆناغەکانی دواي تابعین بەردەوام کتیب نووسراوه ئەم بابەتەدا وەکو کتیبەکانی [ابن حزم و ابن جوزی و ابو جعفر نحاس] کە دیارترین نووسەرەکانی ئەم زانستەن .

بەلام ھەندکیان ھەندئ ئایەت باس دەکەن و ھەندیکیان ھەندئ ئایەت باس ناکەن وە ئەمەش ترسناکی بابەتەکیە بۆیە کەس ناتوانی بلی فلان ئایەت مەنسوخە ھەتا دەقیکی سەریح لە پیغەمبەرە (صلی الله علیه وسلم) یان ھاوئە بەرپزەکان کە ھەدیثیکیان گیرابیئەو و وتبیئیان بیستوو مانە کە فلان ئایەت مەنسوخە لە پیغەمبەرە (صلی الله علیه وسلم) جگە ئەم دوو شیوازە کەسی تر بۆی نییه بلی فلان ئایەت مەنسوخە چونکە ئەمە ئایەتی الله تعالی یە پەنا بەالله تعالی ئیپرسینەو ی سەختی ئەسەر دەبیئت ئەگەر لە الله عزوجل نەترسین و بجین شتی بۆزیاد کەین یان پای خۆمانی تیا بلیین پەنا بەالله عزوجل .

جابۆیە پاش پوون کردنەوێ زانستەکە لە چەن وانەییە کدا کاتیک دەچینە سەر ئایەتەکان ئەو ئایەتانە ی لە کتیبی تابعینە بەرپزەکانەو ئەماژە ی پیکراوه نەقل دەکەم چونکە ئەوان ھەم خۆیندکاری سەحابە بوونەو راستەوخۆ لە بەردەستی ھاوئە بەرپزەکان خۆیندوو یانە ھەمیش راستگۆترین و باشتترینەکانی ئوممەتن لە دواي ھاوئەلان پەزاو پەحمەتی الله عزوجل بباری بەسەریاندا ، ھەموومان لە خزمەت پیغەمبەرە خۆشەویستە کەمان لەبەھەشت کۆبیینەو امین .

تیبینی : ئەمە یە کەم کتیبە ئەم زانستەدا دەرئوسری والله اعلم چونکە نزیکە ی چەند سائیە بەدواي کتیبکی کوردی ئەم بوارەدا دەگەریم دەستم نەکەووت



پیدەچی هەشبێ و من دەستم نەکهووتبێ بەهەر حال ئەمە ی لێرمدا هەیه سەرماتایە که  
بۆ ئەم زانستە و هەموو شتیکی نییه بەلام بەپێی توانا باسی گەرنەگترین شتەکانی  
ئەم زانستە دەکەین بۆ فێرخواز بەلام بەکوورتی ئەگەر فێرخوازی زانستیش وویستی  
زیاتر بخوینێتەوه ئەسەر ئەم زانستە ئەوه بێ گومان کتیی زۆر هەن نزیکێ حەفتاو  
یە ک کتیی نووسراو هەیه بەلام عەرمبێن وه دمبێ زۆر ووریا بیت هەندێ کتیی  
خەلف و کۆتاییهکان زۆر ئایەتیاں باسکردوو به مەنسوخ که هیچ دەلیلیک نی  
یه له سەری که مەنسوخ بیت جا بۆیه دمبێ زۆر ووریا بیت له خویندەوهی سەریهخۆی  
کتیبهکان.

جا ئەوهی که وویستم ئاماژە ی پێ بدم ئەم تیبینی یه دا ئەوهیه کهچووینه سەر  
ئایەتەکان تەنها ئەو ئایەتانه دینم و باسی دەکەم که ناسخن یاں مەسوخن که  
له کتیی تابعینه بەرێزەکاندا هاتوون .

وه هەر مووسلمانێکی ش سوود مەند بوو له م زانستە با لەبیری نەچیت که دوعای  
خێر بۆ برا مووسلمانەکانی بکات له دانەرانی ئەم پەرتووکه وه بههيوام الله عزوجل  
لێمان و مرگړی و ږمزابوونی خۆی ببهخشێ پێمان امين .

له کۆتايدا ده‌لێم : هەرچیمان پێکا بیت له فەزڵ و منهتی الله تعالی ومیه داویتی  
پێمان وه هەر هەلهیه‌کی شمان هەبیت بێ گوومان له تاوانباری خۆمانهومیه الله تعالی  
بمان بورئ امين .

[ ٦ ی شوال ی ١٤٤٢ کۆچی ]

کۆکردنهوه و نووسینی

موجاهید



## وانه‌ی یه‌که‌م

### ناسخ و مهنسووخ چیه ؟

سه‌رمقا ده‌چینه خزمه‌ت قورئان و ئایه‌ته شه‌ریفه‌کانی الله عزوجل بزانی چۆن الله تعالی باسی کردووہ :

یه‌که‌م : له سورمتی البقره ئایه‌تی ژماره { ۱۰۶ } دا الله عزوجل ده‌فهرمویت :

{ مَا نَنْسَخْ مِنْ آيَةٍ أَوْ نُنسِهَا نَأْتِ بِخَيْرٍ مِّنْهَا أَوْ مِثْلَهَا ۗ أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ }

واته : [هیچ ئایه‌تی‌ک نه‌سخ ناکه‌ینه‌وه یان له له‌بیری نابه‌ینه‌وه یان به‌باشتر له‌و ئایه‌ته‌ دینین یان هه‌روه‌کو خۆی مه‌گهر نه‌تزانیه‌وه الله تعالی به‌سه‌ر هه‌موو شتی‌کدا توانایه‌ ] .

ئه‌لێرمدا هه‌م به‌لگه‌یه‌کی پوونه‌ بۆ زانستی ناسخ و مهنسووخ ، هه‌میش واتای چی دا ؟ ناسخ و مهنسووخ یان بلێین ووشه‌ی نه‌سخه‌که ؟

واتای [ **سپینه‌وه‌ی ئایه‌ت و گۆپینی** ] وه‌کو سه‌یری واتاکه‌ی بکه‌یته‌وه‌ بۆت دم‌رده‌که‌ویت که مه‌به‌ست پێی یان ئایه‌تی‌کی تر هاوشی‌وه‌ی دینین ئه‌فه‌رموئ که ئه‌مه‌ مانای گۆپینی‌تی یان ده‌فه‌رموئ نه‌سخی ده‌که‌ینه‌وه‌ که نه‌سخ لێره‌ دا مانای سپینه‌وه‌ دیت ، وه‌کو چۆن نمونه‌یه‌ک له‌ زمانێ عه‌ره‌بی بێنینه‌وه‌ :

[ **نسخت الشمس الظل** ] واته‌ : خۆر تاریکی سپیه‌وه‌ یان خۆر که‌دم‌رده‌که‌وئ تاریکی نامی‌نئ بئ گومان

ئێستا له‌م نمونه‌یه‌دا له‌ قورئان بۆمان دم‌رکه‌وت که مه‌عنایه‌کی [ نه‌سخ ] چی یه‌؟ مه‌عنا‌ی سپینه‌وه‌ یان گۆپینه‌ که هه‌شمانه‌ و له‌ ئایه‌ته‌کان دینیه‌ سه‌ری .

دووهم : الله عزوجل له‌ شوینی‌کی‌تر له‌ سورمتی الجاثیه ئایه‌تی ژماره { ۲۹ } دا ده‌فه‌رمویت : { **هَٰذَا كِتَابُنَا يَنْطِقُ عَلَيْكُمْ بِالْحَقِّ** } ( پێیان ئه‌وترئ : ) ئه‌مه‌ کتیی



ئیمهیهو فریشتەکان تۆماریان کردوو، بە دادگەرانه شایەتیتان لەسەر ئەدات ) .  
**{ إِنَّا كُنَّا نَسْتَنْسِخُ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ }** بێگومان ئیوه هەرشتیکتان دەکرد، ئیمه  
 ئەمان نووسی واتە: فریشتەکان بە فەرمانی خۆمان، نوسخەیان لەبەر دەگرتەوه .

ئەلیڕە دا واتای چی دا ؟ واتای [ نووسینەوه و گواستنەوه ] ئەگەر ئە ئایەتەکە  
 ووردبیتەوه بۆت دەرەکهوئ کە ئەو دیمەنە کاتیکی کە فریشتە بەرپزەکان باسی  
 کردموهکانی مەرۆف دەکەن کە نووسیویانەتەوهو گواستوویانەتەوه بۆ الله تعالی  
 و ئە ساحەى مەحشەردا وا پیشان دەدرئ .

هەرۆهکو چۆن عەرەب دەلیت : [ نسخت الكتاب ] واتە چۆن ئیستا خۆمان دەلیین  
 فۆتۆ کۆپی یان کۆپیما کرد ، پووختە ئەومیه کە لیڕە دا مانای [ نووسینەوه و  
 گواستنەوهی دا ] .

سییەم : ئە شوینیکی تری قورئاندا الله تعالی ئە سورمتی النحل ئایەتی ژمارە {۱۰۱}  
 دا دەفەرموئیت : **{ وَإِذَا بَدَّلْنَا آيَةً مَّكَانَ آيَةٍ }** واتە : هەر کات ئیمه ئایەتیک بە  
 ئایەتیکی تر بگۆڕین و لابەهرین ، وه یان ئایەتیکی تر لەجی ئەو دابنێین **{ وَاللَّهُ**  
**أَعْلَمُ بِمَا يُنْزَلُ }** و الله تعالی بۆ خۆی زاناترە بهوهی دايدمبەزینئ .

لیڕە دا واتای چی دا ؟

بئ گومان لیڕە دا زۆر بەروونی واتای **[ جیگۆڕین ]** ی دا یان زۆر جار دەبیستین هەر  
 ووشە عەرەبیەکەش ئە ناو خۆماندا باوە کە دەلیین **[ تبدیل ]** واتە ئایەتمان هەیه ئە  
 قورئاندا جیگۆڕکئ ی پئ کراوە ان شاء الله ئە نموونەکان زیاتر پوون دەبیتهوه .  
 هەرۆهکو چۆنیش عەرەب دەلی **[ نسخ شی بالشئ ]** واتە تەبدیلی شتیکی بە شتیکی .

چوارەم : الله تعالی ئە شوینیکی تری قورئاندا ئە سورمتی الرعد ئە ئایەتی ژمارە

{۳۹} دا دەفەرموئیت : **{ يَمْحُو اللَّهُ مَا يَشَاءُ }** واتە : هەرچی ئەو بپارە کاتیانەیه کە  
 الله تعالی پێشتر بۆ پێغەمبەرانی ناردوو ، هەرکامیکیانی ویستبئ لای بدا ئەوا  
 لایداوه و سڕیویەتەوه **{ وَيُثَبِّتُ }** هەرشتیکیکی ویستبئ بیهیلێتەوه ، ئەوا بۆکاتی



دیاریکراوی خۆی هیشتوو یه تهوه و نه یگۆریوه (ئیبین عه بیاس) و (موجاهید) ده ئین: بیجگه له ژیان و مردن، خوش به ختی و به دبه ختی ئیتر ههر شتیکی تر که خۆی حهزیکا دمیسریتتهوه، به لام ئهو جۆره شتانه قه له می ئه زه لی به سه ریاندا تیپه رییه و ناسرینه وه { وَعِنْدَهُ أُمُّ الْكِتَابِ } وه دایک و سه رچاوه ی هه موو کتیه ئاسمانیه کان و (لوح المحفوظ) لای خوای گه ور میه، که وابوو هیج که سیک بۆی نییه ده سکاری هیج بریارو حوکمیکی الله تعالی بکاو شتیکی تر بخاته شوینی و الله اعلم .

ئیره دا واتای چی دا؟

بئ گوومان پوونه واتای [سرینه وه ی] دا واته ئایه تیشمان هه یه سراو ته وه وه کو له وانه کانی داها توو دینه سه ری ان شاء الله .

## وانه ی دووم

### پیناسه ی ناسخ و مه نسوخ

۱- المنسوخ : واته ئایه تی سراوه یان هه لگی راو یان ئایه تی گۆراو واته ئهو ئایه ته ی که له سه رم تا دا ها توومو پا شان ئایه تیکی تر به دوایدا ها تووه و نه سخی کردۆته وه .

۲- الناسخ : واته ئهو ئایه ته ی که جیگیر بوومو به دوا ی ئایه ته که ی پێش خۆیدا ها توومو سرپویه ته وه یان له کاری خستوه ، وه هه روه ها به رز کردنه وه یان سرینه وه یان گۆرینی حوکمیکی شه ری به ده لیلیکی شه ری که له دوا ی خۆیه وه ها تبی به م مه رجان ه ی خوار مه :

یه که م : دمبی ئهو ده لیله شه رییه ی یان ئهو ئایه ته ی که ئایه تیکی تر نه سخ ده کاته وه له پیزیه ندی دابه زینی وه حیدا له دوا ی خۆیه وه ها تبی واته [ ناسخ ده چیته سه ر مه نسوخ نه ک به پیچه وانه وه ] .

دووم : له یه کیان دوور بخاته وه نه ک کۆیان بکاته وه .



سییهم : ناسخ و منسوخ دمبئ هەردووکیان له سەریەک بابەت بن ئەک دووبابەتی  
جیاواز ، بۆ نموونه ئایەتە منسوخەکە باسی میرات دەکات دمبئ ئایەتە  
ناسخەکەشی باسی میرات بێت ئەک بابەتیکی تر ، بۆ نموونه سەیری ئەم دوو  
ئایەتە خوارمۆه کەن کە یە کەمیان منسوخە و دووهمیان ناسخە :

{ وَلِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ ۚ فَأَيْنَمَا تُولَّوْا فَتَمَّ وَجْهُ اللَّهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ وَاسِعٌ عَلِيمٌ }

لێرمدا الله ئەفەرمئ چی ؟

ئەفەرمئ ڕوو له هەرلایەک بکەن له کاتی نوێژدا بۆ ئێوه مزگەهووتە بئ گوومان  
وهکو ڕوونه مووسلمانان سەرمتا ڕویان له بیت المقدس دەکرد له کاتی نوێژدا  
به لام دواتر ئایەتیکی تر به دواى دا دیت و ئەمر به مسجد الحرام دەکات که ڕوی  
تئ بکەین واتە مەککەى ئیستا که بوو به قیبلەى مووسلمانان :

{ قَدْ نَرَى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاءِ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضَاهَا فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ  
الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ } [البقرة: ١٤٤]

بینیت چۆنە ؟

لێره دا ئایەتی سەرمۆه که سەرمتا باسی ئەوهی دەکرد ڕوو له هەر شوێنێک بکەین  
مزگەهووتە بۆمان پێی دمووتریت [ منسوخ ] واتە کاری پئ ناکریت  
به لکو کار به ئایەتی دووم دەکریت که پێی دموتریت [ ناسخ ] .



## وانه‌ی سییه‌م

### جۆره‌کانی ناسخ و مه‌نسوخ

زۆر گرنگه‌ بزانی چه‌ن جۆرمان هه‌یه که ئه‌مانه‌ن :

یه‌که‌م : ئایه‌تمان هه‌یه [ نووسینه‌که‌ی و خویندنه‌وه‌که‌ی ماوه له قورئاندا به‌لام  
حوکه‌مه‌که‌ی هه‌لگیراوه‌ی کاری پێ ناکریت ] چۆن ؟

وه‌کو ئه‌م ئایه‌ته‌: { وَاللّٰتِي يٰٓاْتِيْنَ الْفٰحِشَةَ مِنْ نِّسَائِكُمْ فَاَسْتَشْهَدُوْا عَلَیْهِنَّ  
اَرْبَعَةً مِّنْكُمْ ۚ فَاِنْ شَهِدُوْا فَاَمْسِكُوْهُنَّ فِی الْبُیُوْتِ حَتّٰی یَتَوَفَّاهُنَّ الْمَوْتُ اَوْ  
یَجْعَلَ اللّٰهُ لِهِنَّ سَبِيْلًا } { ١٥ النساء }

واته : ئه‌وانه‌ی زینا و داوێن پیسی ده‌که‌ن چوار شاهیدیان له‌سه‌ر بیته‌ی له‌ماله‌کاندا  
سجنیان که‌ن تا مردن یان الله تعالی پێگایه‌کیان بۆ ده‌کاته‌وه .

به‌لام ئه‌م ئایه‌ته مه‌نسوخه به ئایه‌تی (٢) ی سورمه‌ی النور :

{ الزّٰنِیَّةُ وَالزّٰنِی فَاَجْلِدُوْا کُلَّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا مِائَةً جَلْدَةً ۚ وَلَا تَاْخُذْکُمْ بِهَمٰ رَافَةٌ  
فِیْ دِیْنِ اللّٰهِ اِنْ کُنْتُمْ تُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَالْیَوْمِ الْآخِرِ ۚ وَلِیَشْهَدْ عَذَابُهُمَا طَآئِفَةٌ  
مِّنَ الْمُؤْمِنِیْنَ } { ٢ }

واته : زیناکه‌ران چ کوڕ بن یان کچ هه‌ریه‌که‌یان سه‌د جه‌لیدیان لێ بدمن وه هه‌یج  
به‌زه‌مییه‌ک نه‌تان گرێ له‌کاتی جێ به‌جێ کردنه‌که‌دا ئه‌گه‌ر ئێوه باومرپتان به‌الله  
تعالی و پۆزی دوا‌ی هه‌یه وه با کوومه‌لێک له مووسلمانانیش شاهید بن له‌کاتی  
لێدانیان.

تییینی: ئه‌م حوکه‌مه ته‌نها بۆ کوڕ و کچه که پێشتر زمواجیان نه‌کردوه ، بیوه  
ژن و بیوه پیاویش ناگریته‌وه ته‌نها کوڕو کچ ده‌گریته‌وه . ومپاشان که‌سی ئازادبن  
واته کوئیه نه‌بن ، وه که‌سی عاقلیش بن واته ئه‌م حوکه‌مه له‌سه‌ر شیت و کوئیه  
جێ به‌جێ ناکرێ والله اعلم .



جۆری دووم : ئایهتمان ههیه بهپێچهوانه‌ی جۆری یه‌که‌م

[ نوسین و خویندنه‌وه‌که‌ی نه‌ماوه واته له قورئاندا نی یه به‌لام حوکه‌مه‌که‌ی ماومه  
ئایهت بووه پێشتر ] چۆن ۹۹

ئهویش حوکه‌می پیاو و ژنه که زینا بکه‌ن بێ و مژن و بیوه پیاویش ده‌گریته‌وه واته  
هه‌ر یه‌ک جار داخلی پرۆسه‌ی هاوسهرگیری بووی به پیاو یان به ژن ئه‌وا ده‌ی  
گریته‌وه .

ئایهته‌که‌ش که نوسینه‌که‌ی نه‌ماومه حوکه‌مه‌که‌ی ماوه ئه‌مه یه :

روی البخاري (۶۸۳۰) ومسلم (۱۶۹۱) عن ابن عباس رضي الله عنهما أن عمر بن  
الخطاب صعد المنبر فخطب الجمعة ، وكان مما قال رضي الله عنه فقال : **(إِنَّ**  
**اللَّهَ بَعَثَ مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْحَقِّ ، وَأَنْزَلَ عَلَيْهِ الْكِتَابَ ، فَكَانَ مِمَّا**  
**أَنْزَلَ اللَّهُ آيَةَ الرَّجْمِ ، فَقَرَأْنَاهَا ، وَعَقَلْنَاهَا ، وَوَعَيْنَاهَا ، رَجَمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى**  
**اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَرَجَمْنَا بَعْدَهُ ، فَأَخْشَى أَنْ طَالَ بِالنَّاسِ زَمَانٌ أَنْ يَقُولَ قَائِلٌ**  
**: وَاللَّهِ مَا نَجِدُ آيَةَ الرَّجْمِ فِي كِتَابِ اللَّهِ ، فَيُضَلُّوا بِتَرْكِ فَرِيضَةٍ أَنْزَلَهَا اللَّهُ ،**  
**وَالرَّجْمُ فِي كِتَابِ اللَّهِ حَقٌّ عَلَى مَنْ رَنَى إِذَا أُخْصِنَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ ، إِذَا**  
**قَامَتِ الْبَيِّنَةُ ، أَوْ كَانَ الْحَبْلُ ، أَوْ الْإِعْتِرَافُ) .**

واتا که‌ی : ته‌به‌ن له‌بوخاری به‌و ژماره‌ی سه‌رمومه له مووسلیم یش به‌و ژماره‌یه‌ی  
سه‌رموه هاتوو [ که له ابن عباسه وه ئامۆزای پیغه‌مبه‌رمان ( صلی الله علیه وسلم  
( که ئه‌فه‌رموی عومه‌ری کورێ خه‌تاب له پۆژی جومعه‌دا سه‌رکه‌هوته سه‌ر مینه‌هرو  
خوتبه‌ی دا تییدا ووتی : ] بێ گومان الله تعالی محمادی بۆناردین به‌راستی یه‌وه (   
صلی الله‌علیه وسلم ) وه قورئانیشی له‌سه‌ر دابه‌زی ، وه تییدا ئایه‌تی په‌جم واته  
به‌ردباران کردن دابه‌زی خویندانه‌وه و لیشی تیگه‌یشتین و وه په‌چاویشمان کرد  
واته جیبه‌جیمان کرد پیغه‌مبه‌ر ( صلی الله‌ علیه وسلم ) خۆی په‌جمی کردوو وه  
ئیمه‌ش کردمان له‌دوای ئه‌و ، وه ئه‌ترسم زه‌مان درێژه بکیشێ به‌سه‌رتانداو  
خه‌ڵکانی‌ک په‌یدابن و بلێن ئیمه ئایه‌تی په‌جممان نه‌دیوو له قورئاندا وه گومرا







## وانه‌ی چواره‌م

### التخصیص

بابه‌تیکی زۆرگرنگ که پیتی دمووتریت [التخصیص] ئەناو زانستی ناسخ و مەنسووخدا واتا (تایبەت مەندییتی) یان (تایبەت) واتا گشتی نییه پێوویسه بزانی ئەمە چیه ، دووباره دەبێ ئاگاداریت ئەم ئایەتانه که زۆر زانا له کتایه‌کانیاندا به‌بێ هیچ ده‌لیلیکی شەریعی به مەنسووخ ناویان بردووه که مەنسووخیش نین و پێیان ناوتری مەنسووخ به کوردی و پووختی ئەمانه پێیان دمووتری [تخصیص] .

که ناچیتە سەر [أمر ونهی] به‌لکوو ده‌جیتە سەر پسته‌ی خه‌به‌ری و هه‌واڵیک دما پاشان هه‌واڵه‌که [استثناء] ی تاییه واته ئەم ئەداتانه‌ی تاییه [إلا، غیر، سوی، خلا، عدا، حاشا] له کۆتایدا له دواي ئایه‌ته مەنسووخه‌کانی قورئان به چه‌ند نمونه‌یه‌کی قورئانی پوونی ده‌که‌ینه‌وه بۆ زیاتر تیگه‌یه‌شتن به‌لام مەنسووخ نین ، چونکه زۆر زانای سەرده‌مه‌کانی دواي پێشینه چاکه‌کان کتیبیان نووسیوه ئەم بواری زانستی ناسخ و مەنسووخه ئاماژمیان به زۆر ئایه‌ت داوه که گوايه مەنسووخ به‌بێ ئەوه‌ی پوونی بکه‌نه‌وه که ئەو ئایه‌تانه گشتی نین و تایبەت مەندی‌تیا ن هه‌یه ، بۆیه کاتیکی فێرخوازی زانست ئەگەر سهر‌به‌خۆ بچێ کتیبی یه‌کی ئەوانه بخوینیت‌ه‌وه زۆر خراب تێده‌که‌وێ بۆیه دەبێ بزانی زۆر ئایه‌ت هه‌ن به مەنسووخ ناوبراون که هیچ ده‌لیلیکی شەریعی له‌سەر نییه به‌لکو پێوویستی به پوون کردنه‌ومیه وه پێشی ناوتری ئایه‌تی مەنسووخ بۆ نمونه

سهر‌ی ئەم سێ ئایه‌ته شەریفه بکه‌ن که به‌دواي یه‌کدا هاتوون :

{ كَيْفَ يَهْدِي اللَّهُ قَوْمًا كَفَرُوا بَعْدَ إِيمَانِهِمْ وَشَهِدُوا أَنَّ الرَّسُولَ حَقٌّ وَجَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ } (٨٦) ال عمران

{ أُولَئِكَ جَزَاؤُهُمْ أَنَّ عَلَيْهِمْ لَعْنَةَ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ } (٨٧) ال عمران { خَالِدِينَ فِيهَا لَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ } (٨٨) ال عمران



که ههرسیکی له سورمتی ال عمراندا هاتوو هه مووی و هعدو هه پشه یه بۆ کافران و دوو پرووان ، به لام هه ندیک به بۆ ئه وهی باسی ( تخصیص ) واته ( تاییه تهنه ندیکه ی ) بکه ن دین ده لێن چی ؟ ده لێن ئه و سێ ئایه ته مه نسووخه . بۆچی ؟ ده لێن به ئایه تی دوا ی خۆی که ئه م ئایه ته یه :

{ إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَأَصْلَحُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ } ( ۸۹ ) ال عمران

له کاتی کدا تاییه تهنه ندیه که ی ئه مویه که له سه رمته ی ئایه ته که ده فهرمو ی { إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا } واته : ته نها ئه وانه ی ته وبه ده که ن و کاری چاک ده که ن له دوا ی ته وبه که ئینجا الله تعالی لێیان خۆش ده بۆ به میهرمبانی خۆی ، واته مه رجی هه یه . بۆ یه ئه م جوړه ئایه تانه که [ اَلَا يَانَ فَإِنْ يَانَ اِذَا ] زۆری تر هه بوو له ئایه ته کانی ناسخ دا ئه مه پێی ناوتری ئایه تی پێش خۆی مه نسووخ کردۆته وه

جا ئه مه نموونه یه ک بوو زۆر نموونه ی تره هه ن ئه گه ر وورد بیه ته وه له قورئان ، جابۆیه بزانه که [ تخصیص ( تاییه تهنه ندی ) ] چی یه پێش ئه وه ی بجیه ته ناو زانسته که وه ، الله تعالی هیدایه تی منیش و ئیوه شبدات امین .

## وانه ی پینجه م

### حیکمه ته کانی ناسخ و مه نسوخ

حیکمه ت یان بلێن مه به ست له ئایه تی مه نسووخ چی یه ؟

واته هه موومان دزمانین که الله تعالی هه موو ئایه ته کانی حیکمه تی گه وره گه وره ی تیایه که ئی ی وورد ده بیته وه .

جابۆ گومان هه موو فیرخوازیکی زانستی شه رعی ئه م زانسته ش ئه و پرسیاره ی بۆ دروست ده بیته که حیکمه ت ئه وه چی یه که الله تعالی هه ندی ئایه تی پێشتر دابه زاندوو و پاشان هه لیکه رتۆته وه ئایه تی تر به دوایدا هاتوو ؟



وه بئ گومان شهيتانیش واز له ئیشی خۆی ناهیتنی که وهسوسه درووست کردنه بۆ مرۆفهکان بۆیه بۆ جوابی وهسوسهکان و پروون بوونهوهی حیکمهتی ئەم زانسته سهیری ئەم خالانهی خوارموهکهن :

یهکهه : یهکهمین حیکمهت تاقی کردنهوهی مووسلمانانه و دمیعی مووسلمان ووریابیت چۆن؟

بۆ نموونه ئایهتی رهم که نووسین و خوینهوهی نهماوه له قورئاندا بهلام پیغهمبر ( صلی الله علیه وسلم ) ئاگاداری کردوینهتهوه که ئەوه حوکمیکی شهرعی یه و خۆی جی بهجی کردووه و پاش خۆشی جی بهجی کراوه و له قورئانیشدا نییه حیکمهت لێرمدا الله تعالی بهندهکانی تاقی دهکاتهوه بزانی وهک چۆن گوێرایهلی الله تعالی ین به ههمان شیوه گوێرایهلی نێردراوهکه شی دهکهین یان نا؟ چونکه خۆی وهسفی پیغهمبر دهکات و دمهفرمویت الله عزوجل :

{ وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ \* إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ } النجم {۳} {۴} .

واتا : هیچ شتیکی نالی له ههواي نهفسی خۆیهوه بهلکو ئەوهی دمیعی وهحیهو بۆی کراوه .

وهکوو له چهندی ئایهتیش الله تعالی باسی کردووه و ئەفرموی :

{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ۚ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا } (۵۹) النساء .

وه بۆ تاقی کردنهوهی مرۆفهکانیش شتیکی پروونه چونکه الله عزوجل خۆی دمهفرموی : { لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا } {۲} الملك. واتا: بۆ ئەوهی تاقیتان بکاتهوه کامتان باشتترین کاری بۆ دهکهن .

بئ گومان ئەمەش که باسمان کرد ئەسهرموه یهکیکه له تاقی کردنهوهکان که زۆرتین خهلی بهناو مووسلمان تی کهووتوون کافریوونهتهوه ههر ئەم



سەردەمەى خۆماندا كەسانىك ھەن بە ئاشكرا بەرنامە پيشكەشكەدەكەن و زۆر بەى زەندىقى ئىنكارى ئەم جۆرە حوكمانە و ئەم جۆرە فەرموودانە دەكەن وەكو [ عدنان ابراهيم ] ى ئەعین و شوین كەووتوانى كە ئىستا شوین كەووتەى ناو قەومى خۆشاندا ھەيە كە گوايە زۆر كابرايەكى زیرەكەو ئەم شتانە بە ئاشكرا بىنيوومە سووكايەتى بەم فەرموودەى رەجم كەردووە و بە پيشكەشكەنەو ئەلى بوخارى وا ئەلى وەك ئەوەى بلىى بوخارى و نموونەى بوخارى وەك ئەم بى ئەدەب و بى عىلمانە بوونە پەنا بە اللە عزوجل .

پاشان سەردەمى پيشەمبەرىش موناڤىقەكان ھەبوون بەردەوام ئەم گومان و وەسوەسانەيان دەدا بە گوئى مووسلماناندا وەكو ئە سورمتى ( التوبه ) دا باسيانى كەردووە و دەفەرموئى :

[ وَإِذَا مَا أُنزِلَتْ سُورَةٌ ] { ١٢٤ } توبه . وە ھەركە بەشيك ئە قورئان ديتە خواري [ فَمِنْهُمْ مَّن يَقُولُ أَيُّكُمْ زَادَتْهُ هَذِهِ إِيمَانًا ] ھەندى ئە دوورپووان بەگالتەو بەوى تر دەلى: ئاخۆ ئەم سوورمتە باومپى كيتان زياد بكات؟ [ فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا ] جا ئەوانەى باومپيان ھيئاو [ فَرَادَتْهُمْ إِيمَانًا ] ئيمان و بيروباومپيان زياد دەكات [ وَهُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ] و بەھاتنەكەشى دلشادو خوشحالدەبن .

دووەم : دووەمىن ھىكەت ئەوھىە كە اللە تعالى ويستو رەحمەتى ھەبووە بە مووسلمانان ھەندىك حوكمى قورسى گۆپووە بە ئاسان بۆمان وەكو سووك كەردنىكى سەرشانى مووسلمانان و رەحمەت و مېھربانىيەك ئەلايەن اللە عزوجل ە ئەو وەكو ئەم دوو ئايەتە بۆنموونە سەرمقا ئايەتى :

{ وَالَّذِينَ يَتَّقُونَ مِنْكُمُ الَّذِينَ يَذَرُونَ أَزْوَاجًا وَصِيَّةً لِأَزْوَاجِهِمْ مَّتَاعًا إِلَى الْحَوْلِ } {البقره ( ٢٤٠ )}



که باسی ژنو پیاوی مردوو دهکات لیژمدا وهسیهتی بۆ دهکری تا سالتیک (حول) واته سالتیک لیژمدا بهیلرینهومو خزمهت بکرین واته بۆیان نییه تا سالتیک شوو بکهذهوه .

بهلام دواتر الله تعالی سووکی کرد بۆیان و کردی به چوار مانگ و ده پۆژ وهکو لهم ئایهتی خوارموه :

**{ وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا<sup>ط</sup> } البقره (۲۳۴)**

ئهمه پیتی دهلین سووک کردن بۆیان واته له سالتیکهوه هاته سهر چوار مانگ و ده پۆژ ئهمهش حیکمهتیکی تر .

تیبینی : ئایهتی یهکهه که مهنسوخه به ژماره ۲۴۰ هاتوو مهعناي ئهوه نییه دواي ئایهتی ناسخ کهووتوو که ژماره ۲۳۴ نهخیر بهلکو ئهوه بابهتیکی تره که پوون کردنهوهی له سهر دهمین ان شاءالله .

سییهه : سییهه حیکمهتیش له ههندیک ئایهتی حوکمی سووک که گۆردان بۆ حوکمی قورس واته به پیچهوانهی حیکمهتی دووم که ئهمهیان خیری ئاخیرمتی تیایه که بۆنموه :

[ ئایهتی ژن و پیاوی زیناکهر که سهرمتا باسمان کرد سجن کردنیان بوو له مالهوه تا مردن تهبعهن ئهو کات ئایهتی جهلد لیدان بۆ کچ و کوپیش نههاتبوو واته بۆ کچ و کوپ و ژن و پیاو ههمان حوکم بوو سجنکردنیان بوو له مالهوه تا مردن بهلام هی ژن و پیاو گۆردا بۆ رهجم تا مردن ]

که ئهمه له چاو سجنهکه وه قورس تره له پیش چاو بهلام پاک بوونهوهی تیایه و ئهو مووسلمانهی رهجم دهکری پاش ئهوهی که خویشی له دلوه پیتی رازی یهو خوشحالیشه بهو حوکمه پاک دهبیتهومو الله تعالی لئی خوش دهبیته ان شاء الله .

ئینجا بهینه پیش چاوی خۆت حوکمی زینا لهم دونیا ئاوا قورس بیته



ئەى ئەبىت ئەگەر ئەم دونىا رەجمەكە نەبىنى و بجىتەوه لىقاي الله تعالى و تەوبەى نەكردبى سزاكەى چەن قورس تردەبىت پەنا بەالله عزوجل بى گومان سزاي ئەو دونىا شتىكى ترە و قورس ترە والله اعلم .

بەئى ئەمەش حىكمەتى سىيەمى زانستى ناسخ و مەنسوخ بوو كە پاك بوونەوهى مووسلمانانى تىايە و رەحمەتىكى الله تعالى يە بۆ مووسلمانان كە ھەر ئەم دونىا بە و حوكمە پاكىان دەكاتەوه بە وويستى خۆى .

### وانەى شەشەم

**رېزبەندى سورەتەكانى قورئان بە پىى دابەزىنى بۆسەر پىغەمبەرمان ﷺ**

سورەتەكان بەپىى رېزبەندى دابەزىن .

ئەمەش پىوويستە بزائرىت كە ئەو قورئانەى ئىستا بەردەستە و دەخوئىرىتەوه واتاي ئەوەنىيە بەپىى دابەزىن بەو شىوہى كەنووسراوہ ئىستا وابىت كە قورئان دەكەيتەوه سەرمتاكەى الفاتحە يەو كۆتايىيەكەى الناس ه ، نا نەخىر ئەوہ كۆتا جار كە جوبرائىل ( عليه سلام ) بەسەر پىغەمبەرمان ( صلى الله عليه وسلم ) خوئىندىيەوه بەو شىوہى بوو ، بەلام كات و شوئىنى دابەزىن بەپىى رېزبەندى بەشىوہىيەكى ترە كە پىوويستە بىزانى ئەم جەدوہلەى خوارموہ ئەوئىش بەم شىوہىيە بووہ :



ناو	شوئین	ناو	شوئین	ناو	شوئین	ناو	شوئین	ناو	شوئین
1 علق	مكية	14 عاديات	مكية	27 بروج	مكية	40 الجن	مكية	53 يوسف	مكية
2 قلم	مكية	15 كوثر	مكية	28 التين	مكية	41 يس	مكية مدنية	54 حجر	مكية
3 مزمل	مكية	16 تكاثر	مكية	29 قريش	مكية	42 فرقان	مكية	55 الأنعام	مكية
4 مدثر	مكية	17 ماعون	مكية	30 قارعة	مكية	43 فاطر	مكية	56 صافات	مكية
5 فاتحة	مكية مدنية	18 كافرون	مكية	31 قيامة	مكية	44 مريم	مكية	57 لقمان	مكية
6 مسد	مكية	19 فيل	مكية	32 همزة	مكية	45 طه	مكية	58 سبأ	مكية
7 التكوير	مكية	20 فلق	مكية	33 مرسلات	مكية	46 واقعة	مكية	59 الزمر	مكية
8 الأعلى	مكية	21 الناس	مكية	34 ق	مكية	47 شعراء	مكية	60 غافر	مكية
9 الليل	مكية	22 الإخلاص	مكية	35 البلد	مكية	48 النمل	مكية	61 فصلت	مكية
10 الفجر	مكية	23 النجم	مكية	36 الطارق	مكية	49 قصص	مكية	62 شوري	مكية
11 ضحى	مكية	24 عبس	مكية	37 القمر	مكية	50 الإسراء	مكية	63 زخرف	مكية
12 شرح	مكية	25 قدر	مكية	38 ص	مكية	51 يونس	مكية	64 دخان	مكية
13 عصر	مكية	26 شمس	مكية	39 الأعراف	مكية	52 هود	مكية	65 جاثية	مكية



ناو	شوین	ناو	شوین	ناو	شوین	ناو	شوین	ناو	شوین
66 الأحقاف	مكية	76 الطور	مكية	86 مطففين	مكية	97 الرحمن	مدنية	107 تحریم	مدنية
67 ذاریات	مكية	77 الملك	مكية	87 بقرة	مدنية	98 الإنسان	مدنية	108 تغابن	مدنية
68 غاشية	مكية	78 الحاقة	مكية	88 الأنفال	مدنية	99 الطلاق	مدنية	109 الصف	مدنية
69 كهف	مكية	79 المعارج	مكية	89 آل عمران	مدنية	100 البينة	مدنية	110 الجمعة	مدنية
70 نحل	مكية	80 النبأ	مكية	90 الاحزاب	مدنية	101 الحشر	مدنية	111 فتح	مدنية
71 نوح	مكية	81 نازعات	مكية	91 ممتحنة	مدنية	102 النور	مدنية	112 مائدة	مدنية
72 إبراهيم	مكية	82 الانفطار	مكية	93 الزلزلة	مدنية	103 الحج	مدنية	113 توبة	مدنية
73 الأنبياء	مكية	83 الانشقاق	مكية	94 الحديد	مدنية	104 منافقون	مدنية	114 نصر	مدنية
74 مؤمنون	مكية	84 الروم	مكية	95 محمد	مدنية	105 مجادلة	مدنية		
75 سجدة	مكية	85 عنكبوت	مكية	96 الرعد	مدنية	106 الحجرات	مدنية		



## وانه‌ی چهوتهم

وه‌كو ئاماژه‌مان پێدا له پێشوویدا كه دمبێت ئایه‌تی ناسخ دواى مه‌نسوخ هاتبێ به‌لام له قورئاندا نموونه‌یه‌كمان هه‌یه كه ئایه‌تی مه‌نسوخ كردۆته‌وه به‌لام له ریزه‌ندى ئهو قورئانه‌ی ئیستا به‌رده‌سته به ژماره كه‌ووتوونه‌ته پێش ئایه‌ته مه‌نسوخه‌كه ، كه ئه‌مه‌ش به‌واتای ئه‌وه نایه‌ت كه ناسخ پێش مه‌نسوخ كه‌ووتبێ نه‌خێر به‌لكوو له وانیه‌ی (شه‌شهم) ئاماژه‌مان پێكرد دابه‌زینی ئایه‌ت و سورمه‌كان به‌شیوه‌ه‌كى تر بووه نه‌ك ئه‌وه‌ی ئیستا له قورئاندا هه‌یه و ئه‌به‌رده‌سته.

نموونه‌ش بۆ ئهو ئایه‌ته‌ی كه كه‌ووتوومه‌ پێش مه‌نسوخ لهم قورئانه‌ی به‌رده‌ستمان كه پێی دمووتریت سییهم مراجعه‌ی جبریل علیه سلام به‌سهر پیغه‌مبه‌رمان ( صلی الله علیه وسلم ) نموونه‌كه‌ش ئایه‌تی ژماره‌(٢٣٤)ی سورمه‌ی البقرة ناسخه بۆ ئایه‌تی ژماره‌(٢٤٠) ی هه‌مان سورمه‌ كه وا دمرده‌كه‌وت به‌ ژماره‌ی ئایه‌ت كه ناسخ پێش مه‌نسوخ كه‌ووتبێ به‌لام وانیه‌یه وه‌كو ووتمان دابه‌زینه‌كه‌ی سه‌رمقای وانهبوو به‌لكو ناسخه‌كه له دواى مه‌نسوخه‌كه‌وه هاتوو والله اعلم .

## وانه‌ی هه‌شته‌م

پاشان ئه‌وه‌ی ئه‌مێنێته‌وه بۆ ئامه‌ژه پێكردن له‌سهر ئهم بابه‌ته ئه‌ومیه كه ( نه‌سخ ی ئایه‌ت ته‌نها به‌ئایه‌ت دمبێت ) جگه ئه‌وه شتی تر نابێت وه‌كو زۆر كه‌س ده‌لێن و ووتووشیان هه‌رمووده ئایه‌ت نه‌سخ ده‌كات په‌نا به‌الله عزوجل یان اجماع و ئهو شتانه زۆر ترسناكن و ده‌ بێ زۆر ووریا بیت نه‌سخی ئایه‌ت ته‌نها به ئایه‌ت دمبێت و به‌س هه‌یچی تر نابێت ، وه به‌لگه‌شمان له قورئان هه‌یه بۆ ئه‌مه به‌ پشت به‌ستن به‌م ئایه‌ته‌ی خوارموه :

{ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ } یونس { ١٥ } هه‌ركه ئایه‌ته روونه‌كانمان بۆیان بخوێنرێته‌وه { قَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا } ئه‌وانه‌ی كه ئومێدیان به‌لیقاو دیداری



ئىمه نيه دهلىن: { اَلَّتِ بِقُرْآنٍ غَيْرِ هَٰذَا اَوْ بَدَّلَهُ } جگه لهم قورئانه نامهيهكى ترمان بۇ بيته ، يان هيريگۆره بهشتيكي تر واته : دىبى گهلى شت دىسكارى بكهيت بۆمان ، حىراممانى بۇ حىلال كهيت يان به پىچىهوانهوه { قُلْ مَا يَكُونُ لِي اَنْ اُبَدِّلَهُ مِنْ تَلَقَّاءٍ نَفْسِي } پىيان بلى : هىرگىز من لهخۆمهوه بۆم نيه بىگۆرم چونكه ئهمه بهرنامهوه شىرىعتى الله تعالى يه ، كارى من نيه دىسكارىكىردنى واته: تهنانت پىغهمبهر (صلى الله عليه وسلم ) بۆى نيه دىسكارى قورئان بكا ، بهلام بهيناو بهين الله عزوجل بهويستى خۆى لهبهر ئهوىكهتهى خۆى دىزانى ئهوكاره دهكات بۇ نمونه: له سوورمى (۱۰۱/۱۶)دا دمفهرموى : { واذا بدلنا آية مكان آية والله أعلم بما ينزل.. } .

وه خالىكى تىش ئهوميه كه دىبى بزانى ناسخ و مەنسوخ تهنها له [ أمر و نهى ] دا ههيه واته بكه و مهكه ئهوانهى كه فهرمانى پى كراومو ئهوانهى قهدهغه كراوه تهنها ئهچىته سهر ئهو دووبابهته .

بههيج شىئوميهك ناسخ و مەنسوخ له بابتهى عهقیده و ناو و سيفاتى الله عزوجل و شتى تردا نيه پهنا به الله تعالى دىبى زۆر ووريا بيت ، بهلام ئهوى هەندىك كتيب و هەندىك زانا ئاماژميان به رستهى خهبرى داوه گوايه ئهچىته سهر ئهو ههواله خهبرىانهش ، ئهوميان بابتهى تره و ناسخ و مەنسوخ نيه ئهوميان پىى دمووتريت [ التخصيص ] وهكو پىشتر ئاماژهمان پى كىرد .

تېيىنى:

وهكو پىشتر باسما كىرد لهوانهكان هەندى ئايەت هەن (تخصيص)ن نهك مەنسوخ واته رپونكردهوى دموى و عام نين جابؤيه لىردا تهنها ئاماژه به ئايهته مەنسوخهكان دمريت له كۆتايدا بهچەند نموونهيهك باسى چەند ئايهتيكى (تخصيص)يش دهكهين.



### { ئایهته مه‌نسوخه‌کانی سورته‌ی البقرة }

سورته‌ی (البقرة) مه‌ده‌نییه و له مه‌دینه دابه‌زیوو واته دوا‌ی کۆچ دوو سه‌د و هه‌شتاو شه‌ش ئایه‌ته‌و هه‌م ناسخی تیا‌یه هه‌م مه‌نسوخ .

{ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالنَّصَارَى وَالصَّابِئِينَ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ  
الْآخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ  
يَحْزَنُونَ } البقرة ۶۲

مه‌نسوخه چونكه لیژمدا باسی اهلی کتاب و صابئین ه‌كان كه له‌وانه‌یان باوم‌پی به الله عزوجل و پۆزی دوا‌ی هه‌یه پاداشتیان لای الله تعالی یه‌و ترسیان له‌سه‌رنی یه به‌لام دواتر ئه‌م ئایه‌ته‌ی خوارموه دابه‌زی كه ئه‌و ئایه‌ته‌ی سه‌رموه ی مه‌نسوخ کرد به‌ئایه‌ته‌ی (۸۵)ی له سورته‌ی ال عمران

{ وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ }

واته: هه‌ركه‌س شوێن غه‌یری ئیسلام بکه‌وی ئی قه‌بوول نا‌کری وه له پۆزی دوا‌یدا له خه‌سارموه‌ندانه

وَلِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ ۚ {فَأَيْنَمَا تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهُ اللَّهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ وَاسِعٌ عَلِيمٌ}

(۱۱۵)البقرة مه‌نسوخه ئه‌وه‌نده‌ی كه له نیوان كه‌وانه‌كه‌یه ئه‌وه‌ی پێشتری وه‌كو ووتمان باسی { ناو و سیفاتی الله } عزوجل ناسخ و مه‌نسوخ نا‌چێته سه‌ری

ئه‌وه کاتی‌ک بوو كه مووس‌لما‌نان پ‌وویان له قوودس ده‌کرد مسجد الاقصی کاتی‌ک كه نوێژیان ده‌کرد ئی پاشان گۆ‌ر‌درا به مه‌ککه‌ی پیرۆز واته قیبه‌ی ئیستا ئه‌ویش ئه‌و ئایه‌ته‌ی كه ئه‌وه‌ی سه‌روه‌ی سه‌ریووته‌وه:

{ قَوْلٌ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ۚ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا ۚ وَجُوهَكُمْ  
شَطْرَهُ } (۱۱۴) البقرة



{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ } (١١٤) البقرة

مه‌نسوخه كه له پيشتردا رۆزوو گيراوه وهك قهومانى پيشوو تر كه شهوه‌كه‌شى ، بۆت نه‌بوو بجيته لاي خيزانت يان دواى نويزى خه‌ووتنه‌وه واته نويزى عيشا به‌دواوه بۆت نه‌بوو نانى تر بخوى

به‌لام الله تعالى رهمى ئى كردين و ئايه‌تى ١٨٧ ى سورمى البقره ى ناردوو فهرموى: { أَجَلٌ لَّكُمْ لَيْلَةُ الصِّيَامِ الرَّفْتُ إِلَى نِسَائِكُمْ هُنَّ لِبَاسٌ لَّكُمْ وَأَنْتُمْ لِبَاسٌ لَّهُنَّ ۗ عَلِمَ اللَّهُ أَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَخْتَانُونَ أَنْفُسَكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَعَفَا عَنْكُمْ فَالآنَ بَاشِرُوهُنَّ وَابْتَغُوا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ ۚ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ۚ ثُمَّ أَتِمُّوا الصِّيَامَ إِلَى اللَّيْلِ ۚ وَلَا تُبَاشِرُوهُنَّ وَأَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ ۚ إِنَّكَ خُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَقْرُبُوهَا ۚ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ }

واته ليرمدا رپی دا كه شهوانی رهمه‌زان بجيته لاي خيزانت و خوراكيش بخوى ئاسای يه تا خه‌تى رهمش و سپى له‌يه‌ك جيا‌ده‌كه‌يته‌وه له فه‌جردا.

{ وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ ۖ } ئهم به‌شه‌ى ئايه‌تى البقره له ئايه‌تى ١٨٤ ته‌نها ئه‌ومنده‌ى نه‌ك گشت ئايه‌ته ته‌نها ئه‌ومنده‌ى كه نووسيوومه كه پيشتريه‌يه هه‌بووه واته بریتيدان له‌جياتى رۆزیکه بۆكه‌سيك كه نه‌يگريت واته ئه‌گهر نه‌ت گرت فيديه‌ت دمدا به‌لام دواتر مه‌نسوخه‌وه بوو سراومه‌وه به ئايه‌تى دواى خوى كه ژماره ١٨٥ دمفهرموى :

{ شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَىٰ وَالْفُرْقَانِ ۚ فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ ۚ وَمَنْ كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ ۗ يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَىٰ مَا هَدَاكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ }



فیدیەكەى نەهیشت پەمەزان دەبى بەرۆزوو بى تەنھا دوو كەس بۆيان ھەيە بەرۆزوو نەبن ئەویش بەمەرجى دواى پەمەزان بىگرنەو ئەوانىش (نەخۆش و ئەوھى ئەسەفەردايە).

ئايەتتىكى ترى سورمى البقرە ئايەتى (خەمەر) بە ژمارە (۲۱۹) كەپرسىارى قوماو عارمق و شەرابيان ئە پىغەمبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) دەکرد :

{ يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ ۖ قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنْفَعٌ لِلنَّاسِ وَإِثْمُهُمَا أَكْبَرُ مِنْ نَفْعِهِمَا } البقرە (۲۱۹)

ئەم ئايەتە مەنسوخە بەسى قۇناغىش مەنسوخ بۆتەو ئە يەكەم قۇناغ سەيرى ئايەتى (۴۳) سورمى النساء بکە

{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَى حَتَّى تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ وَلَا جُنُبًا إِلَّا عَابِرِي سَبِيلٍ حَتَّى تَغْتَسِلُوا } النساء (۴۳)

ئە پىشودا تەنھا فەرمووى سوودى ھەيەو زىانىشى ھەيە بەلام زىانەكەى زۆرتەرە لىرە دا فەرمووى نوپز مەكەن كاتى ئەخۆنەو ھاوەلانىش ئەچوون دواى نوپزى عىشا ئەيان خواردەو ، جابۆيە ئەمەش واتاى ئەو ئايەتەش كە بوو بەناسخى ئايەتى سەرمەو ئەویش ھەر مەنسوخ دەبىتە وە بە ئايەتەكانى (۹۰) و (۹۱) ى سورمى المائدە سەيرىكە :

{ أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ } المائدە (۹۰)

لىرەدا فەرمووى لىى دووركەوونەو ، وە ئەم ئايەتەى خوارمەش دەفەرمووى كۆتايى پى بىنن :

{ إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَن ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ ۖ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنتَهُونَ } المائدە (۹۱)



ئینجا ئەو ( **فهل انتم منتهون** ) ه که به شیوهی پرسیار دمرده کهوئ مهعناي ( **انتها** ) ئەدات نهک بهو شیوازی خویندنەومیه ئەویش بهشیکی تری تیگه‌یشتن له قورئانه که دمبئ بزانی .

ئایهتی ژن و پیاوی مردوو که له ئایهتی ( ۲۴۰ ) سورمتی البقره دا سهرمتا ئەگەر ژنیکی پیاوه‌کهی بمردایه دمبوايه سالیکی ته‌واو دانیشتايهو شووی نه‌کردایه‌ته‌وه :

{ **وَالَّذِينَ يَتَوَقَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا وَصِيَّةً لِّأَزْوَاجِهِمْ مَّتَاعًا إِلَى الْخَوْلِ غَيْرِ إِخْرَاجٍ** }

به‌لام مه‌نسوخ بۆته‌وه به ئایهتی هه‌مان سورمت به ژماره ( ۲۳۴ ) ئایه‌ته‌که‌ش:

{ **وَالَّذِينَ يَتَوَقَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا** } البقره ( ۲۳۴ )

ئه‌لیره دا دم‌فهرموئ ژنیکی پیاوی بمري چوارمانگ و ده رۆژ با دانیشی و شوو نه‌کاته‌وه له‌دوای ئەوه کیشهی نی یه واته سائه‌کهی س‌پیه‌وه والله اعلم .

ئاخر ئایهت له سورمتی البقره ئایهتی ژماره ( ۲۸۴ )

مه‌نسوخ بۆته‌وه ته‌نها به‌شیکی نه‌ک گشت ئایه‌ته‌که واته ته‌نها ئەویه‌شهی سراومه‌ته‌وه که دم‌فهرموئ : { **وَإِنْ تَبَدُّوا مَا فِي أَنْفُسِكُمْ أَوْ تُخَفُّوهُ يَحَاسِبْكُمْ بِهِ اللَّهُ** } البقره ( ۲۸۴ )

واته : هه‌رچی له‌ناخی دلتان هه‌یه که ئەیشارنه‌وه حیسابی له‌سه‌ره واته ئەگەر گونا‌حیش به دل بکهی حیسابت له‌سه‌ره ، پاشان الله تعالی په‌حمی خۆی دابه‌زاندو له له‌دوو ئایهت پاش ئەوه فهرمووی :

{ **لَا يَكْلَفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا** } ( ۲۸۶ ) البقره واته : به‌دمر له توانای که‌س ته‌کلیدی له‌سه‌ر نییه ، الحمدلله که الله تعالی ئەم په‌حمه‌ته‌ی دابه‌زاند ئەگه‌رنا له‌سه‌ر ئەو تاوانانه‌ی که به دل‌یشماندا ده‌هات پی‌ش ئەوه‌ی بیکه‌ین هه‌ر حه‌ق و حیسابی له‌سه‌ر دمبوو والله اعلم .



### { ئایهته مه‌ن‌سوخه‌کانی سورته‌ی النساء }

سورته‌ی مەدەنییه یه‌که‌م ئایه‌ت تییدا سراپیت‌ه‌وه ئایه‌تی ۱۵ یه ، دیسان ره‌حه‌ته‌ی‌کی تری الله تعالی بو مووسلمان سراپانه‌وه‌ی ئه‌م ئایه‌ته‌ بوو :

{ وَاللّٰتِیْ یَاْتِیْنَ الْفَاحِشَةَ مِنْ نِّسَائِكُمْ فَاَسْتَشْهَدُوْا عَلَیْهِنَّ اَرْبَعَةً مِّنْكُمْ ۚ فَاِنْ شَهِدُوْا فَاَمْسِكُوْهُنَّ فِی الْبُیُوْتِ حَتّٰی یَتَوَفَّاهُنَّ الْمَوْتُ اَوْ یَجْعَلَ اللّٰهُ لَهُنَّ سَبِيْلًا } النساء (۱۵)

که ئی‌رمداو له‌سه‌رم‌تای ئی‌سلام کچ یان کوپ ژن یان پیاو زینایان بک‌ردایه و چوار شاهیدیان له‌سه‌ر بگ‌یرایه ئه‌وه له‌ مائه‌وه سجن ده‌کران هه‌تا مردن به‌لام الله تعالی به‌ سی قوناغ گ‌و‌ری ، چ‌ون؟

هه‌رله‌دوای ئه‌م ئایه‌ته به‌ژماره (۱۶) ی هه‌مان سورته : { وَاللَّذَانِ یَاْتِیَانِهَا مِنْکُمْ فَاَذُوْهُمَا ۚ فَاِنْ تَابَا وَاَصْلَحَا فَاَعْرِضُوْا عَنْهُمَا ۚ اِنَّ اللّٰهَ کَانَ تَوَّابًا رَّحِيْمًا } دیت ؟ ئی‌ره دا ئه‌و سجنه‌ی بو گ‌و‌رین به‌ ئیدان و ته‌ریق کردنه‌وه تا ته‌وبه ده‌که‌ن به‌لام ووریابه ئه‌مه‌ش نه‌ما و سراپه‌وه چ‌ون ؟

سه‌یری سورته‌ی النور به‌ ژماره (۲) که حوکمی کچ و کوپ دیاری ده‌کات و ده‌فه‌رموئ : { الزَّانِیَةُ وَالزَّانِیُّ فَاجْلِدُوْا کُلَّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا مِائَةً جَلْدَةٍ ۚ } ئه‌و کچ و کوپه‌ی زیناو شه‌روال پی‌سی ده‌که‌ن، دم‌بی له‌ هه‌ریه‌که‌یان سه‌د جه‌لده «شه‌لاق» ی ئی‌ بدم‌ن.

ئه‌مه‌ تۆله‌ی هه‌ر که‌سی‌که‌ (نیر یان می) پی‌شته‌ر به‌ شی‌وه‌ی شه‌رعی جووت نه‌بووین ، (واته‌: کچ و کوپ) بن وه ئایه‌تی ره‌حه‌مه‌ش حوکمی پیاو و ژن دیاری ده‌کات که پی‌شته‌ر ئامه‌ژه‌مان به‌ ئایه‌تی ره‌جم کردوه له‌ وانه‌کان ووت‌مان نووسین و خویندنه‌وه‌ی نه‌ماوه به‌لام حوکمه‌که‌ی ماوه‌و جی‌به‌جی ده‌کریت ، وه‌کو پی‌غه‌مبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) [ قال الرسول صلی الله علیه وسلم : الثَّيْبُ بِالثَّيْبِ، وَالْبِكْرُ بِالْبِكْرِ، الثَّيْبُ جَلْدُ مِئَةٍ، ثُمَّ رَجَمَ بِالْحِجَارَةِ، وَالْبِكْرُ جَلْدُ مِئَةٍ، ثُمَّ نَفِي سَنَةٍ. وفي



رواية: بهذا الإسناد. غير أن في حديثهما البكرُ يُجْلَدُ وَيُنْفَى، وَالثَّيْبُ يُجْلَدُ وَيَرْجَمُ، لا يَذْكُرَانِ سَنَةً وَلَا مِئَةً.]

الراوي : عبادة بن الصامت | المحدث : مسلم | المصدر : صحيح مسلم

الصفحة أو الرقم: ١٦٩٠ | خلاصة حكم المحدث : [صحيح]

واته : ژن و پیاو ی مووسلمان زینایان کرد دهبی یهکی سهد جهلديان لی بدری و پاشان بهرد باران بکرین تامردن .

وه کچ و کوری مووسلمانیش یهکی سهد جهلديان لی دمدری و سالیکیش شاربهدمر دهکرین واته تا سالیک نابیت بیتهوه بهو ناوجهیهدا که لی نیشتهجی بووه والله اعلم .

ئایهتی ژماره (۳۳) تهنها بهشیکی نهک گشتی ئهویهشهی کهدایدهئین سراوتهوه ئهویش : {عَقَدْتُ أَيْمَانَكُمْ فَأَتَوْهُمْ نَصِيبُهُمْ.} (۳۳) النساء

که باسی میرات دهکات که ئهوانهش میرات دبهن که پیشتر پهیمانتان لهگهل بهستوون ئیتر خوین بیت یان پاره بیت .

که جاران خهک له جاهیلیدا دوو پیاو سویندیان دهخوارد لهنیوان خویان ئهگهر من مردم تو ش بهشداریه له میراتم و ئهوی تریش به ههمانشیوه ئیتر ئهوکات شهش یهکی دمدره بهو کاربرایه له سامانهکهی

بهلام سراپیهوه به ئایهتی (۷۵) ی سورمتی الانفال : {وَالَّذِينَ آمَنُوا مِنْ بَعْدُ وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا مَعَكُمْ فَأُولَئِكَ مِنْكُمْ وَأُولُو الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَى بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ} الانفال (۷۵)

واته : ئهوانه ی ئیمانیان هیئاومو دوا ی هیجرمتیان کردو جیهادیان کرد ئهوانه له ئیومن وهخزمهکانیش له ناو ئهواندا ئهولاترن له کتابی الله تعالی ، وه ئایهتی ژماره (۴۳) ی سورمتی النساء که پیشتریش له سورمتی البقره بوو بهناسخی ئایهتیکی دوا ی خۆیشی مهنسوخ بۆیه وه به ئایهتهکانی (۹۰) و (۹۱) ی المائده باسمان کرد.



ئایهتیکی تری النساء به ژماره (۹۰) که مه‌نسوخه ئه‌ویش :

{ إِلَّا الَّذِينَ يَصِلُونَ إِلَى قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِّيثَاقٌ أَوْ جَاءُوكُمْ حَصِرَتْ صُدُورُهُمْ أَنْ يُقَاتِلُوكُمْ أَوْ يُقَاتِلُوا قَوْمَهُمْ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَسَلَّطَهُمْ عَلَيْكُمْ فَلَقَاتِلُوكُمْ فَإِنْ اعْتَزَلُوكُمْ فَلَمْ يُقَاتِلُوكُمْ وَأَلْقُوا إِلَيْكُمُ السَّلَامَ فَمَا جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ عَلَيْهِمْ سَبِيلًا }

که باسی ئه‌وکافرو مووشریکانه‌یه که عه‌دهو په‌یمان هه‌بووه له‌به‌یندا که شه‌رپه‌کرێ به‌لام وه‌کو دزمانین له‌ سورمتی التوبه به‌ ئایه‌تی ژماره (۵) الله تعالی فه‌رمان ده‌کات له‌ گه‌ل ته‌واو بوونی مانگه‌ حه‌رام کراوه‌کان ئه‌و مانگانه‌ی شه‌ری تیدا حه‌رامه‌ مووشریکان بکوژرین سه‌یریکه :

{ فَإِذَا انْسَلَخَ الْأَشْهُرُ الْحُرْمُ } توبه (۵) ئینجا که مانگه‌ حه‌رام و خاومن پێزه‌کان برانه‌وه ، واته‌ : ئه‌وانه‌ی که‌جه‌نگیان تیا قه‌ده‌غه‌کراوه ، که ئه‌وانیش ئه‌م جوار مانگهن : (زیلقه‌عه‌ده، زیلحه‌ججه، موحه‌ررم، ره‌جه‌ب) له‌دواى ئه‌مانه ئه‌فه‌رموی:

{ فَأَقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ } ده‌سا ئیومش له‌ هه‌ر جیگایه‌کدا مووشریکه‌کانتان ده‌ستکه‌وت به‌مه‌رجی (ژن و منداڵ و گۆشه‌گیرنه‌بن) « له‌ حه‌رم و له‌ دهره‌وه‌ی حه‌رم ، له‌جوار مانگه‌کان و له‌غه‌یری جوار مانگه‌کانیشدا» بیانکوژن { وَخُذُواهُمْ } و بیانگرن و «دیلیان بکه‌ن» { وَاخْضَرُّوهُمْ } و گه‌مارۆیان بدمن و «مه‌هیلن به‌ملاو به‌ولادا بچن» { وَاقْعُدُوا لَهُمْ كُلَّ مَرْصِدٍ } وه‌ له‌هه‌موو که‌مین و ریگه‌یه‌کیشدا بۆیان دانیشن { فَإِنْ تَابُوا } ئینجا ئه‌ر په‌شیمان بوونه‌وه له‌ هاویه‌شدانان بۆ الله تعالی { وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ } و به‌ریک و پێکی نوێژیان ئه‌نجامدا { وَآتُوا الزَّكَاةَ } و زه‌کاتیان جیبه‌جی‌کرد { فَخَلُّوا سَبِيلَهُمْ } ئیومیش ریگه‌یان بۆ چوڵ بکه‌ن و «هه‌قتان به‌سه‌ریانه‌وه نه‌بی ، با بی‌ن و بچنه‌ ناو حه‌رمه‌میشه‌وه» { إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ } .



### { ئایهته مه‌نسوخه‌کانی سورته‌ی المائیده و الانعام }

له‌ سورته‌ی المائیده (س) ئایه‌تمان هه‌یه و له‌ الانعام (یه‌ک) ئایه‌ت که مه‌نسوخه‌وه بوونه والله اعلم .

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَحِلُّوا شَعَائِرَ اللَّهِ وَلَا الشُّهْرَ الْحَرَامَ وَلَا الْهَدْيَ وَلَا الْقَلَائِدَ ( وَلَا آفِينَ الْبَيْتِ الْحَرَامِ ) يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِّن رَّبِّهِمْ وَرِضْوَانًا وَإِذَا حَلَلْتُمْ فَاصْطَادُوا وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ أَن صَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ أَن تَعْتَدُوا وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَاتَّقُوا اللَّهَ ۖ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ..... المائده (٢)

ئهم ئایه‌ته شه‌ریفه ئاگاداریه‌ ته‌نها ئهو به‌شه‌ی که کردومه‌ته ناو که‌وانه‌کان مه‌نسوخه‌ نه‌ک گشت ئایه‌ته‌که ، ئه‌ویش پێش سورته‌ی ته‌ویه دابه‌زی که پێی دمه‌دا کافرو مووشریکین بچن بۆحه‌ج به‌لام دواتر سورته‌ی التوبه دابه‌زی به‌ته‌واوی پێگری له‌ چونی هه‌موو کافرو مووشریکیک گرت که بچن بۆحه‌ج و ته‌وافی مالی الله واته ئه‌گه‌ر ده‌سه‌لاتی ئیسلامی هه‌بێت کافرو مووشریک بۆی نییه‌ سه‌ردانی مه‌که‌ی ی پیرۆز بکه‌ن وه‌ک ئه‌وه‌ی ئیستا هه‌یه به‌ ئاشکرا شیعەکان ده‌چن بۆحه‌ج و که‌سیش پێگریان ئی ناکات ، ئه‌میش ئهو ئایه‌ته‌ی که نه‌سخی ده‌کات :

{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ بَعْدَ عَامِهِمْ هَٰذَا } التوبه (٢٨)

واته : [ ئه‌ی ئه‌وانه‌ی ئیمانان هه‌ناوه مووشریکه‌کان پیسن با له‌ مزگه‌ووتی حرام نزیک نه‌بنه‌وه ئهم سال به‌دواوه ]

فَبِمَا نَقْضِهِم مِّيثَاقَهُمْ لَعَنَّاهُمْ وَجَعَلْنَا قُلُوبَهُمْ قَاسِيَةً يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ وَنَسُوا حَظًّا مِّمَّا ذُكِّرُوا بِهِ وَلَا تَزَالُ تَطَّلِعُ عَلَى خَائِنَةٍ مِّنْهُمْ إِلَّا قَلِيلًا مِّنْهُمْ [ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاصْفَحْ ] إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ( المائده ١٣ )

دیسان ئهم ئایه‌ته شه‌ریفه‌ش ته‌نها ئه‌ومنده‌ی له‌ ناو که‌وانه که دامناوه نه‌ک گشتی



تهنها ئهوهندهى ناو كهوانهكه مهنسوخه ، كهلهويدا ئهمر به پيغه مبه دهكرت  
(صلى الله عليه وسلم) كه له بهرامبه ئههلى كتاب ليخوش بوو بيت و نهرم و نيان  
بيت .

بهلام دواتر مهنسوخه بيت ئهو ئهمره به ئهمرىكى تر له سورمتى التوبه ئايهتى ٢٩:  
{ قَاتِلُوا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلَا يُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ  
وَرَسُولُهُ وَلَا يَدِينُونَ دِينَ الْحَقِّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حَتَّى يُعْطُوا الْجِزْيَةَ عَن  
يَدٍ وَهُمْ صَاغِرُونَ } توبة (٢٩)

كه فهرمان بهكووشتنيان دهكات ليردا و تا كاتيک يان جزیه دمدن و بهسهرشۆرى  
و بچووکی دادميشن له ژير دسهلاتى مووسلمانان يان دهكوژرين ئههلى كتاب .  
واته ليگهپان و ليخوشبوون و وازهپنان نيه له كافرو جوولهكه ئهگهر دسهلات  
ههبيت نابى بوخويان ئيسراحت لى دانيشن و پهيوهندى ديبلوماسى جوهرها شتى  
ترى ئهمرۆ بازركانى و ئهو شتانه نيه دسهلات ههبوو ئههلى يان ههموويان بيته ژير  
پکيفى حوکمرانى ئيسلامى و بهزهليلى پاره بدن بهرامبه دانيشتيان يان  
دهكوژرين بهپيى دهقى ئهو ئايهته شهريفه ، كه ئهم ئايهتانه ههركيز چاوهرى مهبن  
له دم مهلاو بانگخوازى ئهم سهردهمهى ببيستن بهتهفسيرى خوى .

سَمَاعُونَ لِلْكَذِبِ أَكْأَلُونَ لِلشَّحْتِ فَإِنْ جَاءُوكَ فَاحْكُم بَيْنَهُمْ [ أَوْ أَعْرِضْ عَنْهُمْ ]  
وَإِنْ تُعْرِضْ عَنْهُمْ فَلَنْ يَضُرُّوكَ شَيْئًا [ وَإِنْ حَكَمْتَ فَاحْكُم بَيْنَهُم بِالْقِسْطِ ] إِنَّ  
اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ المائدة ٤٣

ديسان باسى ئههلى كتابه كهتهنها ئهوهندهى لهناو كهوانهكه دامناوه مهنسوخه  
نهك گشت ئايهتهكه ، كه لهويدا ئهمر به پيغه مبه (صلى الله عليه وسلم)  
دهكات الله عزوجل كه ئهگهر هاتن بولات يان حوکم بکه لهنيوانيان يان پشتيان  
لى بکه بهلام دواتر به ئايهتى ژماره (٤٨)ى ههمان سورمت نهسخ دميتهوه سهيرکه :







إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ  
وَالَّذِينَ آوَوْا وَنَصَرُوا أُولَئِكَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ ۖ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يُهَاجِرُوا  
مَا لَكُمْ مِّنْ وَلَايَتِهِم مِّنْ شَيْءٍ حَتَّى يُهَاجِرُوا ۚ وَإِنِ اسْتَنْصَرُوكُمْ فِي الدِّينِ  
فَعَلَيْكُمُ النَّصْرُ إِلَّا عَلَى قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُم مِّيثَاقٌ ۗ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

الانفال (۷۲)

تهنھا ئەۋەندەي ناۋكەۋانەكە مەنسۈۋخە ۋاللە اعلم ، چونكە ئەۋىدا اللە تعالى باسى مووسلمانانى مەدینە دەكات ئە موھاجرین و انصار یش واتە ئەۋانەي خەلکی مەدینەبوون و مووسلمان بوون پئیان دمووتری انصار واتە پشتیوانەکان ومئەۋانەشی خەلکی مەككە بوون و كۆچیان كردبوو بۆ مەدینە ئە مووسلمانان پئیان دمووتری موھاجیر واتە كۆچەرەكان جا بۆیە لیڤرە دا اللە تعالى ئەم موھاجیرو انصارانەي كرد بەبراو ئە میراتی یەكتیش بەشداربوون واتە ئەگەر یەكیکیان بمردایە براكەي كە برای دینی بوو واتە هی دایك و باوكی نا ، بەشدار دبوو ئە میرات ئەگەلی ئەهەمان كاتدا ئەو مووسلمانەي كە ئەمەكە جیماوو هیجرمتی نەكردبوو بۆ مەدینە میراتی ئە براكەي ومرنەئەگرت ئەگەرچی مووسلمانیش بوایە تا هیجرمتیان كرد .

بەلām ئەو ھۆكەمە مەنسوخ بۆۈە ۋاللە اعلم بە ئایەتە ژمارە(۷۵) ى ھەمان سورەت ۋاتە الانفال :

وَالَّذِينَ آمَنُوا مِنْ بَعْدُ وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا مَعَكُمْ فَأُولَٰئِكَ مِنْكُمْ ۖ وَأُولُو الْأَرْحَامِ  
يَغْضُوبُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ ۖ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ (الأنفال: ٧٥)

## وقتاً چھی؟

واته ئهو مووسلمانانەى كه له مه كهكه جيئامبوون وهيجرمتيان نه كردبوو پاش ئهوهى  
هيجرمتيان كرد وه له پرحميشهوه واته له داىك و باوكيشهوه بران ئهوان ئهولاترن  
به براتان له كتابى الله عزوجل .



### { ئایهته مه‌نسوخه‌کانی سورته‌ی المجادلة }

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَاجَيْتُمُ الرَّسُولَ فَقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَاكُمْ صَدَقَةٌ {  
ذَلِكَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَأَظْهَرُ فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ} مجادلة (۱۲)

ته‌ن‌ها ته‌وه‌نده‌ی ناوکه‌وانه‌که که مه‌نسوخه‌ و الله اعلم چونکه پیش ته‌وه‌ی چه‌  
یان قسه‌ی نه‌یته‌ی له‌گه‌ل پی‌غه‌مبه‌ر (صلی الله‌علیه‌وسلم) بکرایه‌ له‌لایهن هاوه‌لیک‌ه‌وه‌  
ده‌بوایه‌ خیریکی بکردایه‌، به‌لام نه‌سخ بویه‌وه‌ به‌م ئایه‌ته‌ی خوارم‌وه‌ واته‌ سه‌ده‌مه‌که‌  
نه‌ما: { أَشْفَقْتُمْ أَنْ تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَاكُمْ صَدَقَاتٍ } (۱۳) ئایا ترسان له‌  
هه‌ژاری که سه‌ده‌مه‌که‌کان پیشک‌ش بکه‌ن له‌ پیش چه‌ کردنه‌که‌تان؟ واته‌:  
مه‌ترسن، الله‌تعالی‌ خاومنی هه‌موو شتیکه‌، ئیوه‌ کاری خۆتان بکه‌ن و الله‌ تعالی‌  
دموله‌مه‌نده‌ { فَإِذْ لَمْ تَفْعَلُوا وَتَابَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ } ئینجا که واشتان نه‌کرد واته‌:  
سه‌ده‌مه‌که‌یه‌کیان پیش نه‌خست، الله‌ تعالی‌ ش ته‌ویه‌ی ئی و مرگرتن { فَأَقِمْوا  
الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ } ته‌وسا ئیتر نویژه‌کانتان به‌ چاکی به‌ جی بینن و زه‌کاتیش  
بدمن { وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ } و گوێپرایه‌لی الله‌ تعالی‌ و په‌یامبه‌ره‌که‌ی  
بکه‌ن { وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ } الله‌ تعالی‌ ش زۆر به‌ ئاگایه‌ به‌وه‌ی ئیوه‌ دمیکه‌ن.  
پاڤه‌کارانی قورئان ده‌لێن: له‌به‌ر دلوڤانی و میهرمبانی الله‌ عزوجل به‌رامبه‌ر به‌  
به‌نده‌کانی خۆی، ته‌و خێرو سه‌ده‌مه‌که‌یه‌ی بۆ سووک‌کردن. (ئیبین عه‌بباس) ده‌لێ: ته‌و  
فه‌رمان به‌ سه‌ده‌مه‌که‌یه‌ ته‌ن‌ها رۆژیک بوو، پاشان الله‌ عزوجل میهرمبانی باراندو له‌سه‌ر  
موسلمانانی سووک‌کردو س‌ریه‌وه‌.

### { ئایهته مه‌نسوخه‌کانی سورته‌ی الذاریات }

ته‌ن‌ها یه‌ک ئایه‌ت که ته‌ویش: { فَنُؤَلِّ عَنْهُمْ فَمَا أَنْتَ بِمَلُومٍ } الذاریات (۵۴)  
که لی‌رمدا فه‌رمان به‌پی‌غه‌مبه‌ر (صلی الله‌ علیه‌ وسلم) ده‌کریت له‌لایهن الله‌تعالی‌  
که ږوو له‌ کافران و مرگپ‌ری و ته‌ومنده‌ بایه‌خیان بۆ دانه‌نیت و گوئیان پی‌نده‌ات  
به‌لام هه‌ر ئایه‌ته‌ی دوا‌ی خۆی نه‌سخی ده‌کات و ده‌فه‌رمویت:



{ وَذَكَرْ فَإِنَّ الدَّكْرَى تَنْفَعُ الْمُؤْمِنِينَ } (هه) تۆ بهردموام ئامۆژگاری بکه، چونکه ئامۆژگاری ههمیشه کهک به پرواداران دهگهیهنئ ئهگهرچی ئهوانهش سوودی ئیومرنهگرن .

ومههندی زانای ئهم زانسته دهلین ئایهتهکانی قیتال له سورمتی التوبه نهسخی دهکات والله اعلم .

### { ئایهته مهنسخهکانی سورمتی المزمّل }

که لهناو زانایان وا مهشهوره دهلین سورمتیک ههیه کۆتایهکهی سهرمتاکهی نهسخ دهکاتهوه که ئهویش ئهم سورمتهیه سهیرمیه رحمهتی الله تعالی ت لیبی له سهرمتای هاتنی ئیسلام شهونویژ فهرز بووه له سهر مووسلمانان وهکو لهم چهند ئایهتهدا دهفهرموی :

{ ۲ / قُمْ اللَّيْلَ إِلَّا قَلِيلًا } شهو ههسته واز له خۆپێچانهوه بینهو گوپ به خۆت بدهو نویژ بکه ، مهگهر کهمهکیکی شهو نهبی بۆ خهوو چهوانهومت .

{ ۳ / نَصْفَهُ أَوْ انْقُصْ مِنْهُ قَلِيلًا } ئهویش بهم شیومیه: نیوهی (شهو) یا ههندیکی ئی کهم بکهوه (ئهگهر شهوگار دریژ بوو) واته: شهو نویژهکته ههموو کاتهکانی شهوگاری پێ مهگروه ، چونکه ماندوو دمبیت ، بهلکو سییهک باشه .

{ ۴ / أَوْ زِدْ عَلَيْهِ } یان زیاتری بکه ، ئهگهر شهوگار کورت بوو واته: بیکه به سێ بهشهوه ، دوو بهشی ههلسهوه، لهوه زیاتر نهبی نه وهک بههۆی ئههوهو نهتوانی ئیش و کاری پهيامبهریهتی ببهی بهرپوه .

{ وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا } زۆریش به ئاستهوه لهسهر خۆیی و پیکویک ئهم قورئانه بخوینهو دموری بکهوه، با له دلتا جیگهی خۆی بکاتهوه .



(ئیبین عەباس) دەئیت: ئەم بریاری شەو نوێژە لەسەر شانی پیغەمبەر(صلی اللہ علیہ وسلم) تەنھا سائیکی خایاندو بە کۆتایی سوورمتەکە بپرایەو، ئەومێە کە زانیان دەئین: کۆتایی سوورمتیک لە قورئان، سەرمتاییەکە سەرییەو.

بەئێ بەلام ئایەتی کۆتای دابەزی ئەمە ی ئە فەرزمەو گۆری بۆ سوونەت واتە دمتوانی بیکە بەلام فەرز نییە بەلام لەسەر پیغەمبەر(صلی اللہ علیہ وسلم) بەفەرز مایەو وەکو دایکە عائیشەمان دەگێڕیتەو:

کە پیغەمبەرمان (صلی اللہ علیہ وسلم) هەردمیکرد واتە فەرزه کە لەسەر مووسلمانان لاچوو واللہ اعلم .

ئەمیش ئایەتی کۆتای شەو نوێژ بە فەرزی هەلگیرا:

{ ۲۰ / إِنْ رَبَّكَ يَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُومُ أَدْنَىٰ مِنْ ثُلُثَيِ اللَّيْلِ وَنِصْفَهُ وَثُلُثَهُ } بێگومان پەرومردگارت چاک دزمانێ کە تۆ ئەو پیغەمبەر! (صلی اللہ علیہ وسلم) نزیکە ی دوو بەشی شەو، یان نیوێ، یان بەشی سییەمی شەو هەلەدەسیت .

{ وَطَائِفَةٌ مِّنَ الَّذِينَ مَعَكَ } هەرومەها هەندێ لەوانە ی کە ئە گەلتان هەلەدەستن بۆ شەو نوێژ ئەو دەمە ی کە (فەرز) کرایە سەرت { وَاللَّهُ يُقَدِّرُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ } اللہ تعالی ش ئەندازەگیری شەو و رۆژی کردوو دزمانێ جوار و مرز چۆن بێ، کاتێ کورتە کاتێ درێژە، چونکە مەردم یان زوو هەل ئەسێ و، زۆر ماندوو ئەبێ، یا درەنگ هەل ئەسێ و کاتەکە ی ئە کیس دەچێ { عِلِمٌ أَنَّ لَكَ تَخْصُوهُ } چاک دزمانێ کە ئێو قەت ناتوان ئەندازە ی ئەو شەو پەرگرن و بیژمێرن و ئە کاتی خۆیدا هەلسن بۆ شەو نوێژە کەتان { فَتَابَ عَلَيْكُمْ } جا ئەبەر ئەو ئێو بەخشی و باری گرانی لەسەر سووککردن، ئەوانەتان کە نەیان توانی بەو بەرنامە یە کار بکەن، وە یا قورئان بخوینێ، بۆیە دەفەرمووی: { فَأَقْرَأُوا مَا تيسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ } جا چەندەتان بۆ ئاوا مەیسەر بوو بێ دیاریکردنی کات ئەومندە شەو نوێژ بکەن، ئەک ئەو سێ یەک و نیو دوو بەشی شەو، چونکە جگە ئەو هۆیانەش:



{عَلِمَ أَنَّ سَيَكُونُ مِنْكُمْ مَرْضًى} الله ى مېهرمبان زانى له ئايينددا كه كه سيكتان ئى نهخوش بكهوى و نهتوانى ههلسى به شهو نويز {وَأَخْرُوجُ يَضْرِبُونَ فِي الْأَرْضِ يَنْتَقُونَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ} وه كهسانى تریش دمن كه لهزمويدا دهگهريڻ بۆ بهدمست هيئانى بازىرگانيى و فهزلى الله عزوجل بۆ رزق و رۆزى بچنه سهفهري بۆ ئهم ولات و ئهو ولات {وَأَخْرُوجُ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ} وه كهسانى تر له ئايينددا جهنگ بکهن له رپى الله تعالى (بچن بۆ جيهادو ماندوو ببن) {فَاقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنْهُ} جا كهوابوو ههرچهندتان بۆ لوا ئهومنده قورئان بخوينن و شهو نويز بکهن، چونكه الله تعالى سۆزو مېهرمبانى زۆره لهگهڵ بهندهكاني خويدا، وه دياره مهبهستىكى تاييهتى خوى ههيه له دانانى ههر جوړه الله پهستيهكدا، ليرمشدا ههر له سهرمتاوه ويستى ئهو خهلكه رابينى لهسهري شهو نخوونى و ئاگادارى و هوشيارى، جا كه مهبهستهكهى جييهجى بوو بۆيان دهگۆري.

بهلى ئهوهى نووسيمان له ئايهته مهنسووخهكان تهواو بوو ئهومندهى كه مهنسووخن و له ههردوو سهرجاوهى تابعينى بهريز [ابن شهاب ازهرى و قتاده] موه وه ئهوانيش له هاوهله بهريزهكانه وه به ئامانته نهقلم كردوه .

ئهوهى ماومهوه و نهمان نووسيووه وهك كتيبهكاني تر تهنا ئايهته [تخصيص] هكانه و ئهوانهش وه ئالاتى يان ئهداتى استثناء دهچيته سهري كه ووتمان له كۆتاييدا پوونى دهكهينهوه ئيستا ليرمدا پوونى دهكهينهوه به چهند نموونهيهكى قورئانى چونكه ئهمانه پييان ناوترى مهنسووخ به لام پيوويسته فيرخوازي ئهم زانسته لهگهڵ شارمزابوونى ئايهته ناسخ و مهنسووخهكان شارمزاى ئهمانهش بيت .



### یه کهم / التخصیص

[التخصیص] تایبەت یان تایبەتمەندییەتی یان ئە نەحودا بەمانای توضیح یش هاتوو واته پروونکردنەوه ، بە کوردیەکی ی پێوویستی بەروونکردنەوه هەیه ئەو بابەتە یان ئەو ئایەتە که [ دەچیتە سەر رسته یان دەرپرینیکی خەبەری واته هەوائیک بدات بەدەستەوه وه ئە هەمان کاتدا ئەگەرێکی تایبە ئەو هەوائە که ئەگەرەکه جێ بەجێ بوو

ئینجا هەوائە خەبەرێکە لائەجیەت یان بەرزبیتەوه یان نامیێنێ ئەسەری ئەو کەسە ئەمەیه پێی دەووتری تایبەت ]

بۆنموونه : { وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنفِرُوا كَافَّةً ۚ فَلَوْلَا نَفَرَ مِن كُلِّ فِرْقَةٍ مِّنْهُمْ طَائِفَةٌ لِّيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ } التوبه (۱۲۲)

سەیری ئەم ئایەتە بکە دەفەرموی چی ؟

دەفەرموی : بۆ هەموو مووسلمانان نییه هەموویان دەرچن بەیکجار بۆ جیهاد بەلام ئەگەر یان وا چاکترە که ئە هەموو گروپیێک نەفەرێکیان بمایەتەوه بۆ فێریوونی عیلمی شەری واته فقه بۆ تیگەیشتنی دین بۆ ئەوهی ئەوانە ی دوا ی خۆیان تیگەیهنن.

ئینجا ئی ووردبەوه ئە تەرجوومەکی که دەفەرموی ئەگەر ئە هەر گروپیێک [ یەک نەفەر یان چەند نەفەرێک ] بچن بۆ فێریوونی عیلمی شەری نەک [ گشتان ] بەلکوو ئەوهی تری بابروا بۆ جیهاد ، ئێرمدا چیمان بەدی کرد ؟

جیاکردنەوهی نەفەرێک یان چەند نەفەرێک بۆ کاریکی تایبەت واتا ئەوانی تر ناگریتەوه تەنها کەمیێک یان نەفەرێک دەگریتەوه و [تایبەتە] .

ئەمە [ خاص ] بوو یان [ تخصیص ] .



به لام : هه نديك زانا چيان كردوو ؟ ووتويانه ئهم ئايهته ناسخه ، بۆچی ناسخه ؟ ئه لێن چووته سهر ئايهتی ژماره ٤١ ی سورمته تهویه مه نسووخى كردۆتهوه كه واش نیه سهیریكه ن ئايهته كه كه گوايه مه نسووخه :

{ **انْفِرُوا خِفَافًا وَثِقَالًا وَجَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ** } التوبه ٤١

واته : دهریچن گهورمو گچكه تان یان پیرو جهوانتان جهاد بکه ن له پیناو الله عزوجل به مال و سامانتان ده لێن چی ؟ ده لێن [ **انفروا** ] لێریدا ئهمره و له ئايهته كه ی تریش كه له سهرمتاوه ئامه ژمان پیی کرد

كه ده فهرمی [ **وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا كَافَّةً** ] لێریدا ئهمره مادام له دواى خۆیهوه هاتوو مه نسووخى ده کات ، به لام وانییه مه نسووخى ناکات چونکه سهیری پوون کردنهوه كه ی سهرموه که ن بۆ ئايهته كه كه تايبه تی کرد به چهند كه سیك یان كه سیك واته مه نسووخ نابیت

كه ئهمهش [ **ابو جعفر النحاس** ] له كتیبه به كهیدا زۆر جوان ئهم بابه تانه پوون ده کاتهوه و زۆر زانییه کی وورده له م بابه ته دا والله اعلم .

جابۆیه فیرخوازی کورد دمی ووریابی له خویندنهوه ی سهریه خۆی کتابی ئهم زانستی ناسخ و مه نسووخه به بی فیروونی ئهم بابه تانه چونکه به بی شارمزابوون و فتوادان به فلان ئايهت مه نسووخه یان شتی تر له سهرت گران دموستى له قیامهت الله تعالى بمان پارێزى له سزای خۆی امین .

وه زۆر ئايهتی تر كه باس نه کراوه ئايهتی ئاوان بۆیه له بهشی مه نسووخه که دا باسم نه کروون چهند ئايهتی تر ههیه تايبه ته نديتی تيايه و ناتوانی بلێ ی مه نسووخه بۆ نموونه هه ندی ئايهت كه تابع کراون به میرات كه ئايهتی میرات پوونه و ئاشکرایه و دیاره به کى و کى ده شیت به لام ناکرێ تۆ بیی ئهو ئايه تانه ی كه باسی خیرکردن به هه تیوان و خزمان مه نسووخ كه ی بلێی مادام ئايهتی میرات دابه زیوووه ئه وانه



مه‌نسوخن نه‌خێر ئه‌وانه به‌م شیۆمیه پوونکردنه‌وه‌ی تیاپه‌و تایبته‌ و دهبی پوون بکریته‌وه .

یان بۆ نموونه ئه‌و ئایه‌تانه‌ی له‌سه‌ر مانگه‌ حه‌رام کراوه‌کانه گشتی پوون کردنه‌وه‌ی تیاپه‌ شه‌رکردن تیاپاندا و نه‌کردن تیاپاندا بۆ نموونه له‌ جی‌گایه‌ک الله تعالی باسی مانگه‌ حه‌رام کراوه‌کان ده‌کات که [ **رجب وذو القعدة وذو الحجة والمحرّم** ] ه که ئامانه شه‌رکردن تیاپاندا حه‌رامه‌ و متاوانیش قورستره‌ تیاپاندا له‌چاو مانگه‌کانی تر به‌لام ده‌بینین له‌ ئایه‌تیکی تر الله‌تعالی ده‌فه‌رمووی چی ؟

{ **يَسْأَلُونَكَ عَنِ الشَّهْرِ الْحَرَامِ قِتَالٍ فِيهِ قُلْ قِتَالٌ فِيهِ كَبِيرٌ وَصَدٌّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَكُفْرٌ بِهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَإِخْرَاجُ أَهْلِهِ مِنْهُ أَكْبَرُ عِنْدَ اللَّهِ وَالْفِتْنَةُ أَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ** } البقرة ( ٢١٧ )

ئێردا باسی مانگه‌ حه‌رامه‌کانی کرد به‌ئێ وایه‌ شه‌رکردن و کووشتار تیاپا حه‌رامه‌ به‌لام ئه‌ومش بزانی که فیتنه‌ له‌ قه‌تل گه‌ورمه‌تره‌ که ئێره‌ دا مه‌به‌ست له‌ فیتنه‌ ( کوفرو پێپیدانی و بلاوکردنه‌وه‌ی و پێگری کردن له‌ مووسلمانان و بۆگه‌یاندنی دین و دمرکردنی مووسلمانان ) ئه‌وه‌ گه‌ورمه‌تره‌ واته‌ له‌ و کووشتاری مانگه‌ حه‌رامانه‌ گه‌ورمه‌تره‌ ئه‌و شتانه‌

مه‌به‌ست ئێردا چی بوو؟

ئه‌وه‌بوو پێغه‌مبه‌رصلی الله علیه‌وسلم سریه‌یه‌کی نارد به‌ سه‌رکردایه‌تی **عبدالله ابن جحش** بۆ سه‌ر کافران و دانه‌یه‌کیان ئێ کووشتن و دوانیان به‌دیلی هێنا له‌گه‌ڵ کاروانه‌که‌یان به‌لام له‌ مانگی حه‌رامدا بوو ئه‌م شه‌ره‌ بۆیه‌ قورمیش ووتیان محمد صلی الله علیه‌وسلم له‌ مانگه‌ حه‌رامه‌کاندا شه‌ری کردووه‌ له‌گه‌ڵمان جا پێغه‌مبه‌ر صلی الله علیه‌وسلم سه‌رمتا وه‌ستا و خه‌م دایگرت تا ئه‌م ئایه‌ته‌ی که باسمان کرد له‌ سه‌رموه‌ دابه‌زی و دیله‌کان و کاروانه‌که‌شی و مرگرت و دیله‌کانیشی به‌ بارمه‌ به‌ردا ، واته‌ ئه‌گه‌ر ئاوابوو بۆتان هه‌یه‌ شه‌ریکه‌ن به‌وشیۆمیه‌ ی که ئه‌وان ده‌سپێشخه‌ریوون و وه‌کو دزمان پێغه‌مبه‌ر و هاوه‌له‌کانی چیاپ پێ نه‌کرا



پێگریان ئێ دهکرا له بـلاو بوونهوهی دین پاشان دمرکران پاشان پێگریان ئێ کرا که بچنه مزگهوتی حهرام

بهلام دیسان له دواي ئهمهش له سورمتهی التوبه ئایهتیکی تر دادمهزیت باسی مانگه حهرام کراوهکانه که شهر تێیدا حهرامه سهیریکه :

{ إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللَّهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِي كِتَابِ اللَّهِ يَوْمَ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرْمٌ ۚ ذَٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ ۚ فَلَا تَظْلِمُوا فِيهِنَّ أَنْفُسَكُمْ ۚ وَقَاتِلُوا الْمُشْرِكِينَ كَافَّةً ۚ كَمَا يُقَاتِلُونَكُمْ كَافَّةً ۚ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ } {التوبه (۳۶)}

که ئێرمدا دیسان جهخت له شهر ئهومانگانه دهکات و که دمهزموئ زوئم لهخوتان مهکهن تێیدا بهلام ههر لهدواي ئهوش دمهزموئ چی؟ که ههرولهو ئایهتهدا ؟

دمهزموئ کافران بکوژن ههموویان ههروهکوو چون ئهوان ههمووتان دهکوژن دیت؟ واته :[ئهگهر ئهوان دهسپیشخهريوون واته تو بۆت نیه بلی ی تهواو مانگه حهرامهکان مهنسوخ بۆیهوه بهلکو تاییهت مهندي ههیهو ئاوا پروون کردنهوهی دموی].

یان له شوینیکی تر پێ به کووشتنی کافران دمات تهناهت لهناو مسجد الحرامیش واته له له مهکهی پیرۆز دابیت بهلام ئهگهر ئهوان واته کافران دهسپیشخهريوون وهکو دمهزموئ که له البقره دا له ئایهتی (۱۱۹) دا دمهزمویت :

{ وَلَا تُقَاتِلُوهُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ حَتَّىٰ يُقَاتِلُوكُمْ فِيهِ ۖ فَإِنْ قَاتَلُوكُمْ فَاقْتُلُوهُمْ ۚ كَذَٰلِكَ جَزَاءُ الْكَافِرِينَ } { (۱۹۱)}

زۆر پروون و جوانه واته شهریان لهگهڵ مهکهن لای مائی الله عزوجل ههتا شهرتان لهگهڵ دهکهن ئهگهر کردیان ئیوش بیکهن ئهوش جهزای کافرانه .

ئائهمه پروونکردنهوو تاییهت مهنديتی یه [التخصیص] که بههیج شیومیهک مهیهله ئهم بابته بهسهرتا تیپهپی و زیاتر خۆت شارمزا که چونکه زۆر گرنگه والله اعلم.



### دوووم/ استثناء

ئه مېش بههه مان شيوه پيوسته فيرخوازي ئهم زانستی ناسخ و مهنسووخه پيوويسه بيزانيت كه چهندين ئايهتمان ههيه ئهداتي استثناء ي تيايه و دمبى بزاني چونه و چون پوون دهكريتهوه وه به هه مان شيوه ئهو ئايهتانه ي به [ استثناء ] حيسابن مهنسووخ نين كه بهداخهوه ديسان له كتيبهكاني ناسخ و مهنسووخ بهو جوړه ئايهتانهش ووتراوه مهنسووخ كه مهنسووخيش نين جا ليرمدا بهكورتى باسى دهكه م تا شارمزاويه ك پهدابكه ي و كهخوت چووته خزمهت قورئان نموونه ي زورتر دهبينى وهكو سورمى (النساء) دوو ئايهتمان ههيه بهدواي يه كدا هاتوون :

{ **إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرَكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ** } (١٤٥) النساء ، ديارهكه دوورپوههكان لهچينى ههره خوارى ئاگرى دوزهخدان { **وَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ نَصِيرًا** } و توش ههرگيز ناتوانيت يارمهتيدمريكيان بو پهداكه ي بهلام ههر ئايهتيك دواي خوى دهفهرموئى چى ٩٩

{ **إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا وَأَصْلَحُوا** } (١٤٦) النساء ، مهگهر ئهوانه ي تهويه بکهن و خو ساز بدمنهوه { **وَاغْتَصَمُوا بِاللَّهِ** } و بهباشى دهست بهقاپى الله تعالى وه بگرن { **وَأَخْلَصُوا دِينَهُمْ لِلَّهِ** } وله باتى رووپامايى كردن به پاكي و يهكلايى ديندارى بو الله تعالى بکهن { **فَأُولَئِكَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ** } ئهوسا لهبهههشتدا لهگهل باومرداراندا ئهبن { **وَسَوْفَ يُؤْتِي اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ أَجْرًا عَظِيمًا** } دياره له دواروژيشدا الله تعالى پاداشيكي زور مهزن به ئيماندارهكان دمدا ، ليرمدا چيت بهدى كرد ؟ سهيرى ئايهتى يهكه م چى ومعدو ومعيديك بوو دژ به مونافيقان پاشان ئايهتى دووم چى فهرموو لهسهرمقاوه ؟

فهرمووى [ ئيلا ] ئهوانه نهبيت كه تهويه دهكهن و كارى چاك دهكهن ئههه پيى دموتريت چى ؟



یه کهم جومله ی پیش [ادات استثناء] که [الا] بوو پیی دمووتریت [مستثنی منه] وه  
[الا] پیی دمووتریت [ادات استثناء] ، دووم جومله ی دوا [الا] پیی دمووتریت [مستثنی منه] ، واته ئایه ته که بهو [الا] وه به ستراره و ته نه تاییه ته به که سیک که  
جومله مستثنی که جی به جی بکات واته تهویه بکات و کاری چاک بکات تهویه  
له چی لهو کاره ی که له جومله [مستثنی منه] که دا هاتوو که چی بوو ؟ که  
منافقی بوو .

به لئ ئهمهش نمونه یه که له م جوړه ئایه تانه ی که ئاداتی استثناء ده چیه نیوانیان  
و پیی ناوتریت مهنسووخ به لام دیسان به شی که لهم زانسته و بهو شیومه تاییه ت  
ده کریت ، به لام به ئایه ته کان ( نه ئهوتری مهنسووخ نه ناسخیشن ) ، جابویه  
ئهداته کانی استثناء بناسه که ئهمانه

[الا، غیر، سوی، خلا، عدا، حاشا.]



### له كۆتاييدا

به ئێ گهيشتهينه كۆتاي ئهم كتيبه وه سوپاس و ستايش بۆ الله جل جلاله كه يارو ياومرمان بو بۆ تهواوكردنى كتيبهكه ، به ئيزنى الله تعالى وه دواكارين له الله عزوجل ئيمانى و مرگرتبى و بهخزمهتكارىكى ئهم قورئانه شهريفه قهبوولى كردبين .

وه پيشكهشه به ههموو فيرخوازيكى زانستى شهرعى كه دمهيويت فيرييت جابويه ههمووسلماينيك ئهم كتيبهى خويندمووه با لهبيرى نهچيت دوعاى خير بۆ ئهو بهندانهى الله تعالى بكات كه خهريكى دانانى ئهم كتيبه بوون كه الله تعالى به ئيمانوه بمانباتهوه لاي خوى امين چونكه دووعاى مووسلمان بۆ برامووسلمانكهى ان شاءالله گهرانهوى نى يه .

تيبينى : ههركهسيك ويستى سهرهههچ يان پهياميكممان پى بگهيهنئ لهسهر ئهم پهرتووكه يان ههلهيهكممان پى بلئ دهسخوشي ئى دهكهين با پهيوهندي به م جيميئهى خوارموه بكات :

[kosratmsharef@gmail.com](mailto:kosratmsharef@gmail.com)

وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ وَسَلَّمَ

الأربعاء ٢١ شوال ١٤٤٢ هـ

